

Universul

Anul XLIV Nr. 46

11 Noembrie 1928

5 Lei

Interar

PARTENIU COSMA

C t i t o r i i

P A R T E N I U C O S M A

de P. NEMOIANU

Pentru a putea aprecia la justa ei valoare marea personalitate a lui Parteniu Cosma, care vreme de treizeci de ani a fost promotorul tuturor mișcărilor mai de seamă a românilor ardeleni, e nevoie să facem o scurtă reprivire asupra trecutului, examinând stămile din momentul când Parteniu Cosma a descins ca îndrumător în viața publică a românilor de dincolo de Carpați.

În politica economică — care până la Parteniu Cosma nici nu a existat — marea generație a Ardealului de ieri n'a dovedit aceeași unitate de vederi ca în celelalte acțiuni politice, bisericesti și culturale, care au fost inițiate, înfăptuite și conduse unanim, de toți factorii cu răspundere de pe acea vreme. Mișcarea economică a românilor ardeleni, dela cele dintâi dibuiri, a fost lipsită mai întâi de înțelegerea celui mai mare organizator al Ardealului, care a fost Șaguna și astfel, înființarea celui dintâi așezământ economic al său, *Albina* trebuia să ia ființă fără binecuvântarea, generoasă de altfel în toate domeniile, a marelui mitropolit. Atitudinea ostilă a lui Șaguna ar fi fost fatală oricărei mișcări în acest sens, — mai ales într-o vreme când foarte puțini români aveau cunoștințe de asemenea natură — dacă nu s'ar fi găsit în persoana lui Visarion Roman un fanatic al ideii unei organizări economice și care s'a pus pe lucru în ciuda boicotului oficial și ai ignoranței celor mulți. Cât de mare a fost neînțelegerea față de rostul unei mișcări economice, se vede din faptul, că Visarion Roman, urmărind realizarea planului său, nu și-a găsit aliați decăt în Banat: Alexandru Mocioni, în Simeon Manguica, avocat în Oravița și Maniu, notar public tot acolo, care s'au înscris printre fondatorii băncii proiectate cu sumele cele mai mari. Așa luă ființă, la 1872, banca *Albina* din Sibiu, cea dintâi și cea mai mare instituție financiară până în ziua de astăzi a românilor din Ardeal.

Visarion Roman, întemeietorul și cel dintâi director al *Albinei*, a fost acela care a fixat primul program de activitate al ei.

El și-a dat perfect seama, că dela reușita sau nereușita acestei încercări depinde soarta întregii mișcări economice viitoare, și a lucrat în consecință. În privința aceasta soarta l-a ajutat să nu săvârșească nici o singură greșeală. Visarion Roman a înțeles că rostul „Al-

binei” nu se mărginește la rentabilitatea capitalului plasat aci, ci întrezărea rostul ei național care era să ocrotească masa poporului român, incolțit din toate părțile de o dominație străină, animată de dorul complectei noastre exterminări.

A înțeles din capul locului, că *Albina* nu trebuie să fie un instrument capitalist, care să renteze cât mai mult acționarilor, ci o instituție întâi de toate altruistă. De aceea, deviza cu care a pornit la drum a fost concretizată în cuvintele: „jertfă națională și cotă filantropică”, principiu care n'a fost uitat niciodată din cele vre-o 56 de bilanțe publicate până acum și care s'a generalizat în tot Ardealul antebelic, care ajunsese la un număr respectabil de bănci românești.

Procesul de întărire al *Albinei*, dimpreună cu cristalizarea programului de activitate amintit, durează circa 14 ani, până la 1885, când Parteniu Cosma este chemat în fruntea instituției și care o conduce, cu un succes fără pereche, vreme de treizeci de ani.

Fost secretar particular al lui Emanoil Gozdsu, în Pesta, gazetar, deputat în mai multe rânduri, colaborator la redactarea „Statutului organic” și fost jurîscunsult al *Albinei* dela 1876—1885, el întrunea toate calitățile și toată experiența pentru a fi așezat în scaunul de director al băncii *Albina* pe care, prin munca sa fără prihană și pricepere deosebită, îl ridică la rangul de fotoliu de guvernator al finanței ardeleni.

Cu venirea sa în fruntea *Albinei*, Parteniu Cosma nu se îngroapă în registrele și operațiunile bancare, cum se întâmplă cu cei mai mulți care ocupă o situațiune analogă, ci aceasta îi servește numai de pedestal mai înalt care lărgeste orizontul. Dela postul de comandă ce i s'a incredințat, Parteniu Cosma își aruncă privirea asupra întregului Ardeal și văzând lipsurile sfătuește și incurajează înființarea de instituțiuni financiare. În adevăr, examinând statistica și istoricul băncilor din Ardeal și Banat vom vedea că, de unde la 1885, când Parteniu Cosma preia conducerea *Albinei*, nu erau decăt zece bănci românești în total, până la 1914 numărul acestora se sporește cu încă o sută. Văzând că mișcarea economico-financiară prinde rădăcini, dând rezultate peste toate așteptările, Parteniu Cosma trece la realizarea unei idei care dă dovadă de o înaltă concepție politi-

co-economică, determinând, la 1899, înființarea „Solidarității”, asociația tuturor băncilor românești din Ardeal și Banat, precum și editarea „Revistei Economice”, care continuă să apară până în ziua de azi, îndrumând prin aceste organe, unitar, întreaga politică economică a românilor subjugăți.

Dar Parteniu Cosma nu se mărginește la rolul său de guvernator al finanței românești ardeleni, ci a năzuit să îmbrățișeze, cu cea mai largă înțelegere, întreaga viață politică, socială și culturală a provinciei în care trăia și se manifesta. Cu ajutorul lui Parteniu Cosma și al *Albinei* ia avânt „Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român”, cât și școala civilă de fete și internatul din Sibiu ale acesteia. Subt aceeași oblăduire se înființează „Masa studenților”, finanțată tot de *Albina* și Parteniu Cosma mai nutrea un ideal pe care nu l-a putut realiza și pe care învierea noastră națională l-a trecut în sarcina statului român, acela de a întemeia un mare cămin pentru elevii de liceu români din Sibiu. După cum vedem „jertfa națională și cota filantropică” din bilanțul *Albinei* se revărsa an de an, ca o ploaie binefăcătoare asupra unui ogor dogorit de prea multă vreme de un „soare care nu pentru noi răsărea”. Mîntea luminată și inima palpitantă a lui Parteniu Cosma a găsit alinare pentru toate nevoile unui popor mai mult ca oropsit.

Acestei ample desfășurări de energie și suflet românesc îi pune capăt războiul mondial, mai bine zis politica maghiară, care, prin sensibilitatea-i cunoscută, nu se putea să nu înregistreze contracararea îndrăznețelor ei planuri. Nu mult după declararea războiului, guvernul ungar forțează pensionarea lui Parteniu Cosma, după care se mută în vechiul Regat, unde așteaptă plinirea vremilor în rând cu ceilalți refugiați ardeleni cu cari a împărțășit aceiași soartă. Averele-i rămasă la Sibiu a fost confiscată de autoritățile ungare, iar vila dela Călimănești, rod al unei munci de o viață întreagă de om a fost complect devastată de trupele de ocupație.

Pentru gloria de altă dată și pentru pagubele materiale și morale suferite, nația recunoscătoare n'a făcut niciun gest de generozitate. Doar ai săi, publicul din Beiuș al cărui fiu era, și-a ținut de datorie să-i ofere locul de senator în cel dintâi Parlament al României Mari.

Nu mult după această palidă recunoștință s'a mutat în lumea dreptilor, în anul 1923, la frumoasa vârstă de 86 ani.

Credem că nu săvârșim o impietate față de memoria aceluia a cărui apologie vrem să o facem, dacă însemnăm aici și un reproș, tardiv la adresa celui dispărut, dar foarte actual încă pentru ceie îl supraviețuiesc și anume, condam-nând concepția Ardealului care nu o-dată și-a întors fața dela Banat. Banca *Albina*, a cărei bază a pus-o banul ne-preocupat al lui Alexandru Mocioni, Manguica și Maniu, abia în al 37-lea an de existență înfloritoare, la 1909 constata că românii din Banat sunt speculați și sărăciți de băncile străine și deschide cea dintâi și singura sucursală în Lu-goj, centru cultural al românilor bănă-țeni, iar nu la Timișoara care era cen-tru economic și care, până în ziua de azi constituie un front inexpugnabil al finanței străine. Fie de frica unei even-tuale emancipări a Banatului de sub influența Ardealului, fie din necunoaș-terea împrejurărilor locale, unitatea geografică, economică și culturală a a-cestei provincii și implicit dreptul la o viață proprie, nu i-a fost recunoscută până la Conferința de pace, când însă a fost prea târziu.

Am făcut această târzie reflecție nu ca să micșorăm proporțiile uneia din cele mai mari personalități pe care le-a avut Ardealul, ci ca să amintim *Albinei* rana adâncă ce s'a tăiat în trupul Ba-natului, și că mai poate fi generoasă de aci înainte față de o provincie căreia li datorează însăși existența sa. Să nu scape din vedere, că jumătate din Ba-nat continuă să ne ceară „jerfa națio-nală și cota filantropică”, obligatorie altă dată.

P. NEMOIANU

NOTE BIOGRAFICE

Parteniu Cosma s'a născut la 12 Febr. 1837, la Beiuș, unde și-a făcut și studiile secundare. În 1855, s'a înscris la teologia din Arad, dar după trei semestre, a părăsit teologia și în 1857 s'a înscris la facultatea de drept a univ. din Pesta, lucrând în cancelaria avocațială a lui Emanoil Gozdsu și îndeplinind totodată și funcțiunea de cantor la biserica gre-co-rom. de acolo. Gozdsu l-a ținut lângă sine și ca secretar personal. În acelaș timp, făcea și gazetărie. La 1861 a scris corespondențe „de pe galeria dietei” în „Telegraful Român”. Mai apoi, a fost u-nul dintre redactorii „Concordiei”. Tot el a fost primul președinte al societății acad. liter. „Petru Maior”. Terminând dreptul în 1861, în anul următor făcu

PAUL MOLDA : Frescă din Mausoleul lui V. Alexandri

censură de avocat, deschizând cancela-rie avocațială la Beiuș; iar în 1863 epis-copul B. Papp-Szilagyi, l-a numit avocat dominial, în care calitate a funcționat 9 ani. În 1872, a fost ales deputat în cercul Beiușului, apoi reales în două rân-duri până în 1881. Aparținând part. naț. a luat cuvântul în parlament în toate chestiunile de interes românesc. S'a dis-tins îndeosebi, în cauza referințelor ur-baniale din Transilvania. În 1876 s'a mutat la Sibiu și a fost ales avocat al institutului „Albina”, iar în 1885, direc-tor executiv al aceluiaș institut, pe care la condus până la moarte.

Pe terenul bisericesc și-a început acti-vitatea în 1868, ca deputat la primul con-gres național-bisericesc, în Sibiu, unde a fost notarul comisiunii însărcinate cu redactarea „Statutului Organic”. De a-tunci a fost membru în toate congresele și de când s'a mutat la Sibiu, în toate sinoadele archidicesane, având rol con-ducător.

În ce privește activitatea sa politică, P. Cosma, împreună cu Barițiu au con-vocat la Sibiu o conferință confidențială la 17 Oct. 1880, pentru a discuta un pro-gram politic de acțiune comună între ungureni și transilvăneni; în locuința lui s'a decis convocarea unei conferințe comune de delegați. Conferința naționa-

lă din 1881 l-a ales în comitetul execu-tiv, iar acesta l-a făcut președinte. Co-mitetul prezidat de el a compus și pu-blicat Memorand-ul din 1883 al conferin-ței din 1881. La conferința națională din 1884 s'a rețras de pe terenul politic și de-atunci și-a pus toată activitatea în serviciul bisericii, al „Asociațiunii” și mai cu seamă în al institutului „Albina”. La „Asociațiune”, dela mutarea sa în Sibiu, face parte din comitet, fiind unul din cei mai activi membri. El a inițiat în 1881 aranjarea expoziției române din Sibiu și a fost președintele comitetului organizator. El a propus înființarea șco-lei civile de fete cu internat în Sibiu și a desfășurat o mare activitate pentru procurarea mijloacelor, cu cari s'a edi-ficat școala. Activitatea sa de frunte e dedicată inst. „Albina”. Sub conducerea lui, acest institut a devenit un factor puternic în dezvoltarea întăririi cultura-le-materiale a românilor din Ardeal. Sub conducerea lui a înființat „Albina” „masa studenților”, la care 50 studenți români primeau prânz gratuit; iar în 1897 a creat un fond de 20.000 fl. pentru înființarea unui internat de băieți în Si-biu. A fost membru al reprezentanței fundațiunii lui Gozdsu, încă din 1889.

A murit în 1923.

P O E Z I E

CICERONE THEODORESCU

PRIN PLOI NOPTILE

Gura mi-e rea.
Parcă-i de lut.
Vreau să sărut
Inima ta.

Negrii 'n prăpăd,
Goi, ochii mi's
Guri de abis...
Vreau, să te văd...

Nor ne'ntrerupt
De plumb, de staniu...
Lacăte, straniu,
Ploaia le-a rupt.

Nu mai sunt maluri.
Apele numai !
Singură — acuma-i
Inima 'n valuri...

Norii cobori,
Scară de tunet !
Nu-s decât sunet :
Sue-mă, 'n nori...

Cerul închis.
Dincolo,-i vale,
Luna-și prăvale
Leșu'n abis,

Dincolo, 'n noapte
Sus și târziu,
Urcă'n pustiu
Calea de lapte...

Cine-a dat brânci
Lângă genună ?
Și tu cazii — lună
Moartă prin stânci ?

Fulgerul bate,
Mândru pribeag
Aspru și drag,
Stâncile toate...

Poate cu el,
Dacă voiu trece,
Smulge-te-oiu rece
Ca'ntr'un inel.

Palizi și plânși,
Limpede'n noapte,
Calea de lapte
Bate-o-vom strânși.

Sus ești — și încă
Nu pot să fiu !
Calea-i adâncă...
Fulgerul, viu.

MARGINE

Nerăsbunată desnădejdea mea
De sus
Venea !...
Nimănu, pământeste, nu lăcrima,
Nimănu, nimic, nu avea de spus...

De suferința ce 'nfflorea, gălbnie
Corolă, naltă, care nu răsună,
Azi vântul se apropie, a lui e
Vibrând, orice stamină, ca o strună.

Intre iubiri, frumos câte o moartă
— De îngeri neadusă înapoi...
Am așezat, măhnind păpuși mai noi,
N'am grai, spre cine-a vrut să ne despartă.

Pe unde-l strig și ostenita-mi vâslă
Încearcă semne, fiecare undă
E nămolosă, aerul de păslă
Se face, el refuză să-mi răspundă.

C'o bardă'n pumn, și rece, caut semnul
Ce se'nvârtește 'n el ca o helice
Să secere pe-acela care lemnul
Ar ști să-i nimerească, să-i despice.

MOARTE ASCUNSĂ

Lumina înțepată în arbori, sângera
Deasupra lor o galbenă mână ce ezită...
Căzând tremurătoare pe gura 'nvinejită
A florilor, cu spaimă îmi ascundea ceva.

Culorile de sânge pe arbori se răceau.
Burete, umezeala, le-a supt fierbintea pată,
Lumina se trecuse și florile și toată
Această înopțare, neliniștea, treceau...

Rămase o durere, a inimilor prinse
De boltă pe spirale de roșii șerpuiiri:
Lungi strigăte, în noapte, țepoase și subțiri
Tulpinele-și urcară în vârf cu flori aprinse.

Rămase înflorită, aprinsa întristare
A stelelor prin frunze albastre atârând:
Era pământul proaspăt ca un mormânt, rotund,
Și bolta înclinată, o jerbă arzătoare...

F U M U R I . . .

AL. CAZABAN

răsfrângea nici o rază de lumină. Nasul mic, deși cam cărn, nu dădea feței obrăznicia strengărească, care prinde așa de bine pe unele femei.

Era îmbrăcată într-o haină de „vili-giatură”, aceeași haină pe care o poartă toate femeile care vor s'arate lumii că pleacă la băi.

În haina de aceeași culoare cu a soră-si, băiatul purta pantofi cu talpă de cauciuc, așa cum poartă jucătorii de „Lawn-Tennis”.

Două geamantane galbene, un toc de pușcă de vânătoare și două perechi de rachete pentru Lawn-Tennis, alcătuiau bagajul lor, care dovedea că pe tinerii lui stăpâni, îi așteaptă o viață câmpenească, cu tot felul de sporturi și alte plăceri.

Într-o stație, când se opri trenul, toți pasagerii își scoaseră capul la fereastră. O droaie de țigănuși se repeziră întru întâmpinarea trenului, cu coșulețe mici de mere și alune. Ingrijorați, să nu rămâie cu marfa nevândută, se repeziau îmbrâncindu-se unul peste altul. Un călător din vagonul vecin, le aruncă un pumn de monede. Fără să se mai gândească să-și desfacă marfa, copiii se repeziră s'adune banii. Se făcu îndată o movilă mișcătoare de mâini, picioare, sdrênțe și capete ciufulite. Imbulzeala asta de ghionturi, țipete și injurături, stârni răsul tuturor călătorilor.

Cei doi tineri, cari până la intrarea în stație, se uitau pe fereastră, când văzură cele ce se petreceau pe peron, își întoarseră repede privirea în altă parte, și nările nasului lor mic și cărn, se strâmbară cu dispreț.

Din stația aceea, se suiră în compartimentul nostru, doi ofițeri d'abia ieșiți din școală. Veneau de afară, cu fața îmbujorată, plini de viață și de tinerețe. Cu tot zăngănitul săbiei și zornăitul întenilor, nici ei nu reușiră să atragă luarea aminte a celor doi tineri. Mă uitai la față, crezând să descopăr un zâmbet de mulțumire în colțul gurii sau o ușoară tremurare a pleoapelor. Nimic. Gura rămase tot așa de strânsă, ba poate și mai strânsă.

Cei doi ofițeri, se așezară politicoși, pe canapeaua din fața fetei. Se uitară de câteva ori spre față, indiferenți și apoi începură să vorbească între ei, povestind întâmplări și crâmpieie din viața de campanie. Spuneau lucruri destul de interesante, sub o formă ușoară, aproape glumeață. Am urmărit vorbăria lor, cu plăcere, și într'un rând, când unul din ei povesti întâmplarea unui colonel maniac, nu m'am putut stăpâni să nu zâmbesc.

Băiatul și fata parcă nu auziau ni-

mic. Când se uitau pe fereastră, când la bagajul din plasă, când se frământau de plictisală, pe plușul canapelei. Ba, băiatul începu să caște, închise ochii și cercă s'adoarmă, deși nu părea de loc obosit... Nici o singură dată, n'am surprins din ochii fetei, o privire îndreptată, chiar pe furis, spre cei doi tineri ofițeri... Într'un rând, voind s'așeze ceva în geanta ei de mână, scăpă o mânușă. Un ofițer se repezi și i-o ridică îndată. Fără să se uite la el, fata aruncă un „merci” sec, care părea scăpat mai mult din nară, decât din gura cea rece cu buzele strânse.

Când mașina flueră, vestind apropierea stației, tinerii se ridicară să-și adune bagajele. Ofițerii se grăbiră să-i ajute. Însfârșit trenul se opri într-o gară izolată ca într'un pustiu. Fără să facă cea mai mică mișcare din cap în semn de bunăziua, fără să ne arunce o singură privire, fratele și sora, se deteră jos din vagon.

Pe peron îi întâmpină un vizitiu îmbrăcat în haine arnăuțești. Sluga părea foarte mișcată de bucurie că-i vedea, și-i salută înclinându-se :

— Bine ați venit domnișorilor !... Cucoana mare n'a putut să vie că are musafiri...

La urările vizitiului — de bună seamă un bătrân credincios al casei, — cei doi tineri rămaseră indiferenți. Nici un zâmbet, cât de trecător nu răsplăti primirea plină de dragoste supusă a bătrânului servitor.

Când fierăria trenului prinse a trănăni din nou, mă uitai pe fereastră :

Pe drumul care pornește din dosul stației, sbura un postalion, tras de patru telegari negri, pe cari îi tuâna un surugiu îmbrăcat în haine arnăuțești.

Un călător care se suise din stația aceea, arătând șoseaua în praful căreia se perdea postalionul, dete din cap și, ca și când ar fi fluerat a pagubă, se nîră și el singur :

— Uite, domnule, cum se răsfată băștii lui Tudorache Tocilă ?... Ia te uită la ei !... Ce fumuri !... Și știți cine a fost Tudorache Tocilă ?

Dădurăm din umeri, nedumeriți.

Cu ochii țintă în scuipătoarea care împedica, supărător, trecerea prin coridorul vagonului, călătorul cel neîntrebat, ne lămuri :

— A fost o slugă... Tudorache Tocilă făcea pe misitul la un grănar grec !...

În vagonul în care m'am suit, nu erau decât doi călători: o fată și un băiat. Cu tot sgomotul pe care l-a făcut ușa când am tras-o, nici unul din cei doi tineri nu și-au ridicat ochii ca să vadă cine a intrat. Se uitau pe fereastră cu o agare de seamă, deși câmpiile arse de soare, desfășurau priveliști triste și monotone.

Chiar când s'au plictisit să se mai uite afară, tot nu și-au aruncat nici o privire spre mine, ca și când nici n'ar fi știut că, în colțul unde stam, respira o ființă. Stăteau față'n față și se priveau cu indiferență : numai din când în când, schimbau câte-un cuvânt, aproape pe șoptite, în franțuzește. După aceea, părea lor asemănare, din felul cum se priveau și din cele ce vorbeiau, am înțeles că erau frate și soră. Amândoi de statură potrivită, aproape mică : nici înalți, nici frumoși. Aveau fața mică, fără un semn deosebit care să te atragă sau să te respingă. Să-i fi întâlnit a doua zi, mi-ar fi fost cu neputință să-mi amintesc dacă i-am văzut vreodată. Sau poate că mi s'ar fi părut că i-am văzut întotdeauna, fie pe stradă, fie într-o sală de teatru ; întotdeauna în grămada de oameni care se amestecă. Mă uitam la față : și sub pălărie, răsăria o față mică fără culoare, cu trăsături abea estompate. Nici nevinovăția fecioarei, nici perversitatea femeii, nu conturau gura mică, cu buzele strânse, care rămăneau tot strânse chiar când între ele se strecura un „da” sau un „non”. Ochii aveau culoarea închisă de obiect opac, în care nu se

DOMNILOR JURATI...

CONST. ANASTASIU

Procurorul (in concluzie). — „Pentru aceste considerente, trebuie să aveți în vedere, domnilor jurați, că vina lui Stan Gheorghe este în afară de orice discuție; și că e nevoie de o sancțiune severă, care să fie un exemplu viu pentru aceia, cari vor voi să lezeze ordinea societății prin crime odioase, ca cea de care v-ați ocupat domniile-voastre astăzi. Cer, prin urmare, un verdict de condamnare! de condamnare cât mai severă!

Președintele. — Apărarea are cuvântul.

Acocatul acuzatului (bea puțină apă și vine la bară). — Onorată Curte și stimați domni jurați! După frumosul dar severul rechizitor al d-lui procuror general, rolul meu a devenit — ca să zic așa — extrem de ușor. Domnul reprezentant al ministerului public mi-a ușurat într-atât sarcina, încât nu vă voi răpi decât foarte puțin din timpul prețios, pe care-l veți putea folosi în diversele ocupațiuni ale d-voastră.

Englezii practici spun: Times is money — adică timpul este bani.

Nu vă voi sustrage deci dela nobilele domniilor-voastre ocupațiuni, cari vă reclamă pentru energia, priceperea și tactul d-voastră indiscutabil.

Prin urmare, voi fi scurt, ca o frază la cedenoniană.

Da, domnule procuror general! Cu fulgerele d-voastră de Jupiter tonans, așezat foarte comod pe înaltul fotoliu — mai înalt decât muntele Olimp — al ministerului public, ați căutat să arătați că fapta lui Stan Gheorghe este atât de abominabilă, încât trebuie să-i spunem: Stane, locul tău nu e în societate, ci la ocnă!

Aa! domnule procuror general, cât de ușor e să trimetem la ocnă pe Stan Gheorghe! Dar să vedem, dacă locul lui Stan Gheorghe e la ocnă, sau în societate.

Să povestim cazul, domnilor jurați. Într-o zi, din toamna anului trecut, Stan Gheorghe, care fusese câțva timp la București, vine în satul său natal, să-și vadă nevasta; pe Smaranda, despre care auzise că n'ar fi ușă de biserică.

Domniile-voastre, domnilor jurați, mergeți regulat la teatru și sunt sigur că nimeni n'a pierdut frumoasa ocaziune de a vedea opereta „Pericola”, de Wagner. În această operetă, tenorul, soțul Pericolei, gândindu-se la soția sa, cântă următoarele versuri mișcătoare:

„Nevastă, nevastă perfidă

„Grozav aș vrea să știu ce faci;

Nevastă, nevastă vicleană

„Grozav aș vrea să știu ce faci;

Stan Gheorghe nu știa să cânte aceste cuvinte emoționante, dar acelaș gând îl frământa, îl mâna spre Părlitii-din-Deal, satul său natal.

Sosește, în fine, în satul lui drag, unde s'a născut și a crescut mare, de unde a fost luat la oaste, ca să-și facă datoria către tron și țară, unde, în fine, s'a însurat cu Smaranda.

Pe drum, se întâlnește cu tatăl său, Costache Gheorghe, căruia îi cere știri despre Smaranda. Bătrânul îi răspunde evaziv: „De! lumea — arz'o pârdașnică — spune cam multe despre Smaranda”. Lui Stan Gheorghe i s'aprinde sângele.

Cine a citit, și nu măndoese că domniile-voastre, domnilor jurați, ați citit, „Don Carlos” de Schiller, își aduce a-

minte de versurile dela pagina 54, în traducerea marelui Coșbuc:

„Ah! tată!

„Dă-mi tu ca să distrug! Da, fierbe'n mine
„Aprinsul sânge, când mă văd că sunt
„De douăzeci și trei de ani acum”...

Da, domnilor jurați, acuzatul Stan Gheorghe avea atunci exact vârsta lui Don Carlos, prințul de coroană al Spaniei lui Filip al doilea!

Aprinsul lui sânge fierbea ca un vulcan în el, gândindu-se că e înșelat de nevastă-sa, la vârsta fragedă de 23 de roze.

Iar la pagina 57, tot Don Carlos zice tatălui său:

„Vai, nu mă rușina! Nu mă răni

„Așa de moarte, tată, nu mă da

„Ca jertfă tristă obraznicei batjocuri”...

Și mai departe:

„Să fiu de răs atător venetici”...

Acest gând răzvrătit îl agită pe Stan Gheorghe: să nu ajungă ridicol în Părlitii-din-Deal!

Schiller a prins minunat psihologia lui Stan Gheorghe, care nu voia să fie batjocorit în tot ce avea el mai bun: onoarea.

Costache Gheorghe, bătrânul tată al lui Stan Gheorghe, sfătuște pe fiul său să se înapoieze la București și să întreprindă acțiune de divorț.

Dar Stan nu primește această soluție.

Nu!

Homer zice:

„Nu-mi pomeni de fugit, că n'am să mă
[iau după tine.

„Eu să dau dosul din luptă, să stau tu
[pilat ca fricosul

„Nu sunt din fire deprins; virtutea nu-mi
[șovăie încă”.

Acesta este sentimentul lui Stan Gheorghe, când tatăl său îi spune să se înapoieze la București, înainte de a o vedea pe Smaranda.

Indignat de propunerea tatălui său, îi răspunde ca Creon din „Antigona” de Sofocle:

„Să taci îți spun, ca nu cumva să mă
[mâni

„Cu vorba ta și să pricepi că ești bătrân

„Și ești nebun! Nu vezi că spui nemer-
[nicii?”

Pleacă de lângă tatăl său și se duce spre casă, să-și vadă nevasta. E pe înserat.

Toți știm cât e de frumos la țară, când înserează.

„Zările de farmec pline,

„Strălucesc în lumină!

„Sboară mierlele'n tufiș,

„Și din codri noaptea vine

Pe furis!”

„Dintr'un timp și vântul face;

„Satul doarme ca'n mormânt—

„Totu i plin de duhul sfânt;

„Linște'n văzduh, și pace

Pe pământ”.

Linște e în văzduh și pace pe pământ, dar nu și în sufletul lui Stan Gheorghe. Într-o asemenea stare sufletească se duce Stan spre casă. Ajunge. Ușa e însă închisă. O strigă pe Smaranda. Niciun răspuns. Bate în ușă. Iar nici un răspuns. Minte a se întinecă. Sparge ușa și pătrunde în casă. Bănuiala i se adevărește. În casă, erau Vasile Măghiran și Smaranda.

Tată ce spune Herzen în „Fiziologia voinei”, pe care domniile-voastre, domnilor jurați, sunt sigur că ați citit-o:

„Când e vorba să ne apreciem o faptă oarecare, cel dintâi lucru ce facem este să întrebăm: care motive au putut să determine pe cutare să făptuiască așa și nu altfel?”

Se încera Stan Gheorghe și ibovnicul Smarandei. Din nefericire, Vasile Măghiran moare.

Nu insist asupra morții, din punct de vedere filosofic.

Vreau însă să vă amintesc două versuri din sublimul Eminescu:

„Decât un vis searbăd, mai bine nimic!

„Un vis al morții eterne e viața lumii
[ntregi!”

Astfel stau lucrurile pe scurt, domnilor jurați, (ridică tonul) și nu cum le-a expus onoratul domn procuror general, (perorație) Acuzatul e tânăr, priviți-l. După cum spune și Don Carlos, n'are decât 23-24 de ani.

Domniile-voastre care cunoașteți critica rațiunii pure și imperativul categoric al lui Kant; diversele sisteme filosofice de la Platon și până la modernul Bergson; precum și relativismul lui Einstein; domniile-voastre cari ați admirat arta nelutrecută a lui Leonardo da Vinci, Rafael și Rembrandt; muzica divină a lui Beethoven, Wagner și Mozart; domniile-voastre zic, nu se poate să nu înțelegeți pe Stan Gheorghe, care așteaptă să fie redat societății.

Măine, când țara îl va chema să apere granițele de năvala dușmanilor, va fi un ostaș viteaz, căci zice Vasile Alexandru:

„O, copii, de voi sunt mândru,

„Sint acea mândrie mare

„Care crește cu mărirea

„Unui neam în deșteptare.

„Mi-am văzut visul cu ochii,

„De-acum pot să mor ferice!

„Astăzi lumea ne cunoaște:

„Român zice, viteaz zice!”

Respectuos vă cer un verdict de achitare.

„Maestrul” e viu felicitat: i se strân călduros mâinile. Publicul freamătă d'admirație. Câțiva discută despre Homer, Sofocle, Schiller, Eminescu, Vasile Alexandru și „Pericola”.

Dacă e cineva curios să aștepte despsoarta lui Stan Gheorghe, acuzat că ucis cu premeditare pe consăteanul său Vasile Măghiran, voi spune atât: a fost achitat.

DIN DOCUMENTELE POSTUME ALE CLUBULUI PICKWICK

— POVESTEA BATRANULUI SECRETAR —

(Urmare)

CHARLES DICKENS

Prea puține știu cei ce vorbesc cu ușurință de pierderile săracului ca de o fericită ostioire a durerilor celui ce nu mai este, cât și de o economie providențială pentru supra-viețuitor: știu prea puțin despre agonia ce cauzează aceste pierderi. O privire tăcută de afecție, când toate celelalte priviri se întorc rece, conștiința ce posedăm în simpatia unei ființe omenesti, când toți ceilalți ne-au părăsit: iată o consolatie, un reazăm, o părgălie ce nici o bogăție nu o poate plăti, ce nici o putere nu ni-o poate reda. Copilasul rămasese, timp de ore întregi în brațele părinților săi, cu mânuțele sale strânse întrale lor: cu obrăjii săi slăbiți și palizi îndreptați spre fața lor. Ei l-au văzut ofilindu-se zi de zi și cu toate că surta lui existență fusese văduvită de orice veselie, cu toate că repauza acum în acea pace dulce ce n'o cunoscuse pe pământ, totuși ei erau părinții lui și această pierdere străpunsese inimile lor.

Era destul să privești fața istovită a tinerei mame și să simți că nu mai avea îndelungi necazuri să suporte. Camarazii de închisoare ai bărbatului ei bănuind că turbură prea mult durerile și mizeriile lui, îi lăseseră lui singur odăja care la început o împărțea cu doi tovarăși. Tânăra femeie o ocupa cu el; ea lăncerza fără dureri, dar fără speranță și viața lăse stingea încetisor.

Într-o seară leșină în brațele bărbatului său și el o duse aproape de fereastră deschisă, să o învieze prin senzația aerului. Lumina lunei căzând pe palida ei figură, îi arăta brazele subțirițe înflpte adânc în trăsăturile ei, că el se călăină, ca un copil fără putere, sub povara ce-i era atât de scumpă.

„Așeză-mă, George, îi zise ea cu o voce slăbuță”. El ascultă și se așeză alături de ea, își acoperi fruntea cu mâinile sale și izbucni în lacrimi.

„E greu să te părăsesc, George; dar e voința lui Dumnezeu și tu trebuie să suferi asta pentru dragostea de mine. Oh, cât trebuie să-i mulțumesc că ni-a luat în-țai copilul! El e fericit; el e în cer acum. Ce ar fi ajuns el aci, fără mamă-sa?”

— Nai să mori, Mario! Nu, nai să mori, strigă bărbatul său ridicându-se. Oculi camera infuriat, lovindu-și cu pumnii fruntea înfrigurată; apoi se așeză din nou lângă femeia sa și luând-o în brațe, adăogă cu mai multă liniște: Liniștește-te, te rog, scumpul meu copil. Fă-ți curaj, vei trăi încă.

— Nu, George, nu, o simt prea bine. Pune-mă alături de săracuțul meu de copil, acuma; dar promite-mi că dacă vre-o dată vei părăsi locuința asta înfrorătoare și vei ajunge bogat, al să mă transport! Într'un cimitir liniștit al vre-unui sat, departe, departe mult de aci, ca să putem odihni în pace. Scumpe George, îmi promiți?

— Da, da, zise nenorocitul aruncându-se în genunchi înaintea ei. Răspunde-mi, Mario, încă un cuvânt, o privire, una singură!

El încetă să mai vorbească, căci brațul care-l avea pe dupe gât era țepăn și greu. Un profund suspin eși din pieptul uscat al tinerii, buzele sale se mișcară,

un surâs se juca pe fața sa, dar buzele îi erau albe, surâsul deveni fix și înghețat. George Heyling era singur pe lume!

Noaptea aceea, în tăcerea și jalea îngubrei odăi, nenorocitul bărbat ingenunchie lângă aceea ce nu mai era de cât un cadavru și invocă pe Dumnezeu ca martor al unui jurământ îngrozitor ca să-și răzbune moartea femeii și a copilului; să-și închine restul existenței în acest singur scop, să obție o răzbunare cât mai lungă, cât mai teribilă: să nutrească o ură eternă, de nepotolit și să-și urmărească scopul în lumea întreagă.

O desnădejde supra naturală, o furie demoniacă făcu așa de mari ravagii în figura sa, această noapte, că a doua zi dimineața tovarășii se dădură înapoi înfiorați când trecu pe lângă el. Ochi îi erau grei și însângerați, fața cadaverică, corpul încovoiat ca de vârstă. În violența chinurilor sale mintale își mușcase buza de jos și sângele curgând din rană îi mănjise bărbia, cravata și cămașa. Nici o lacrimă, nici un suspin, nici o tânguire nu-i scăpă; dar rătăceala privirilor, ființa lui întreagă, trăda frigurile ce-l mistuiau.

Era necesar ca și corpul femeii sale să fie ridicat fără întârziere din închisoare. Primi avizul liniștit și recunosc nevoia. Cum toți prizonierii se adunară să vadă această ridicare. Ei se aranjară în două șiraguri când George Heyling apărură. Înaintă cu un pas grăbit, se așeză într'un mic spațiu zăbreluit, lângă poarta de intrare: mulțimea se retrase dintr'un sentiment instinctiv de delicatețe. Îndată coșciugul scobori, dus pe umerii a patru oameni. O tăcere de moarte îl privi, ruptă numai de plânsul femeilor și de sgomotul picioarelor purtătorilor, pe pavaj. Când ajunseră în locul unde stătea bărbatul părăsit, se opriră. El întinse o mână peste sicriu și aranjă mașinal pânza ce-l acoperea, — le făcu semn să continue. Gardienii, trecu poartă, ridicară pălăriile coșciugul trecu; greaua poartă se închise în urmă. Heyling privi cu un aer distrat mulțimea de care era înconjurat și căzu greu la pământ.

Vreme de multe săptămâni fu nevoie de veghe noapte și zi; dar în cele mai violente reveniri ale febrei, el nu pierdu cunoștința nenorocirilor sale, nici amintirea făgăduinței făcute. Localități, scene, evenimente diverse se succedau înaintea ochilor lui cu înțepala confuză a delirului și, totuși, toate visele erau legate într'un fel sau altul cu teribila pricină ce-i umplea spiritul.

Naviga pe o mare fără țărături. Cerul arzător părea însângerat; valuri furioase se repezeau, sfredeleau din toate părțile. Un alt vas brăzda cu mare chin talazurile ce se frământau: pânzele sfâșiate sburau ca niște panglici atârinate de catarte; puntea îi era înțesată de creaturi omenesti asupra cărora la fiecare moment se spârgeau valuri monstruoase măturându-i în marea spumoasă. Cu toate acestea, barca dusă de Heyling înainta în mijlocul masei mugitoare a apei cu o forță și cu o viteză irezistibilă. Lovind cealaltă corabie în coaste, o sparse sub talpă. Un țipăt teribil, strigătul morții a

o sută de nenorociți, se ridică atât de groaznic că răsună pe deasupra larmătu-lui elementelor, atât de ascuțit că părea să găurească aerul, oceanul și cerurile. Dar ce e acela? Al cui e capul cel cărunt care se ridică pe deasupra valurilor, care luptă contra morții și ale cărui strigăte și priviri pline de agonie, cer ajutor? O singură aruncătură de ochi și George Heyling sări în mare, înoată viguros către bătrân; se apropie de el: da! sunt trăsăturile lui! Bătrânul îl vede venind și se silește zadarnic să-i scape. Heyling l-apucă, îl strânge, îl cufundă sub valuri, la fund, la fund! sub masele de apă tenebroasă. Sfortările bătrânului devin din ce în ce mai slabe și în curând încetează de tot: e mort; Heyling l-a omorât: și-a ținut jurământul!

Singur, cu picioarele goale, străbătea câmpiile fierbinți ale unui nesfârșit desert. Nisipul ridicat de Simun ¹⁾ îl înăbușa, îl orbea.

Grăunțele lui imperceptibile pătrundeau în fie-ce por al pielei și-i produceau o iritație ce mergea până la furie. Mase gigantice de pulbere dusă de vânt și înroșită de soare, mergeau în jurul lui ca niște stâlpi de foc viu. Osemintele călătorilor ce periseră în aceste îngrozitoare deșerturi îi înălbeau picioarele; o lumină însângerată cădea pe toate obiectele învecinate și atât de departe cât putea privi, nu zărea decât noi subiecte de groază și oroare. Zadarnic se sfortă să scoată un strigăt de primejdie; limba-i ardea lipită de cerul gurei. Se repezi înainte ca un desnădăjduit. Inzestrat cu o forță supranaturală despica nisipurile mișcătoare; dar la urmă, biruit de sete și de osteneală, căzu fără cunoștință la pământ. Ce răcoare! pătrunzătoare îl înviează? De unde vine acel drăguț murmur? Apă, apă, e un izvor; limpedele părau curge la picioarele lui. Bea cu sete și odihnindu-și pe mal picioarele îndurerate, cade într'o așipeală desfătătoare. Un sgomot îl deșteaptă. Un bătrân cu capul cărunt înaintea clătănându-se să-și potolească setea ce-l devorează. Tot el este! Heyling apucă bătrânul de un braț și-l îndepărtează de unda binefăcătoare. Zadarnic acesta se zbate cu covulziuni spăimântătoare, zadarnic cere cu strigăte sfâșietoare apă, o singură picătură de apă să-și salveze viața! Heyling îl respinge cu un braț nemilos; el contemplantă cu un ochi avid lungă agonie și capul cărunt cade fără viață pe sânul său, lasă să-i cadă cadavru și-l îndepărtează cu piciorul.

(Continuă în numărul viitor)

Trad. de G. I. CRIVAT

1) Vântul care mută din loc în loc nisipurile Saharei.

SPECTACOL

ANDRÉ FRÈGNEAU

— „Pe aici, pe aici, sunt locuri te asigur”.

Și ea se necăjea să deschidă ușa. Tot trupul îi izbucni în mânie ca un buchet de focuri de artificii. Se făcu mai frumoasă. Fără să-mi dea răgaz să-i viu în ajutor, zgâlțâia furioasă bara nepăsătoare a vagonului de clasa treia, pe care cifrele — înaintea mâinii ei — se ridicau ca trei violente semne de exclamație. Din cer se lăsă o mână brună care ne ajută. Portiera se dădu în lături respectuos. „Multumesc” spusei și acesta fu ultimul meu cuvânt. Pe celelalte mi le sorbi ea odată cu buzele. Gara se clătină o clipă într-un vârtej de montagne russe. Voi să mă liberez, dar ea se urcă în vagon cu mine, aspirată parcă de sărut. Se așeză alături, dar o îndepărtai cu forța. „S'a sfârșit. Trebuie să cobori numai de cât”.

— „Încă o clipă; ești bine instalat? Ce ciudățenie gustul acesta pentru clasa treia și oroarea d-tale fizică de perne plușate. Cu atât mai rău, dacă ai să ieși de aici murdar de să înspăimânti lumea”.

Ea lovi bancheta și privirăm alte lucruri: compartimentul, călătorul cu mâna brună, tânăr marinar. Ea surâse. Frumusețea marinărului fu între noi ca intrarea unei vedete. Privirăm. Setea noastră de necunoscut, dansă în chip de torpilor pe triumghiul privirilor, ridică ancora și dedublă se pierdu în inimile noastre paralele. Eu vedeam în soare, un cuirasat albastru, drapele. Ea se multumia cu această față neașteptată, superbă tăietură de chihlimbar în care se rotunjește agatul lucitor al privirii. O clipă căzu grea de visurile noastre amândouă. Ne regăsim cu ochii noi și cu puțină nedumerire ca o abureală pe un geam.

În glumă și pentru o plăcere copilărească de scandal, exagerarăm despărțirea.

— „Nu-mi să te mai văd niciodată?” (Trebuie să jucăm împreună tenis peste o săptămână).

— „Nu interesează. Sabina. Nu voiți mai avea nevoie de tine”.

— „Dar eu?”

— „Nu te dispretui într'atât încât să te convingi, că poste douăzeci de minute — sunt darnic — îți vei mai aminti de numele meu”.

— „Am să ții minte săruturile tale”.

— „Vorbești ca un vals în trei timpuri; dragostea fuge fără să-și lase adresa”.

„Ești crud dar numai de aceea te-am desprins din turma neprecisă de bărbați, între care mă zbăteam”.

— „Nu te vei mai zbătea. Iată sună ceasul căsătoriei tale. Cât despre acela al trenului meu, e trecut aproape. Coborâre repede”.

— Sărută-mă.

— „Să ne sărutăm, draga mea, să ne sărutăm cu toții, tu, eu și acest tânăr marinar, care te privește de atâta vreme; haide sărută-l”.

Era aproape de el, înainte de a fi avut timpul să-l buimăcească. Avea un surâs bun să pervertească legiuni de ingeri.

— „Îngăduiți, domnule? Numai să nu vă displac?” Îi dădu un sărut brusc ca o bătaie de aripă, sbură pe peron, dis-

păru. Portierele se închideau cu zgomot, plecarăm. Scandalul umplea vagonul gol: îl vedeam pe marinar înăbușindu-se încet.

Izbucni în râs, așa cum ai deschide o fereastră, pe urmă mă agitai vorbind.

— „E cu desăvârșire nebună și eu deasemeni: iertați-mă, domnule, o enervare excesivă destul de explicabilă în asemenea momente. Uitați, vă rog, scena aceasta absurdă”. Și îi vorbii despre escadra din Toulon. Părea să aibă șaisprezece ani. Dinții lui, albul ochilor erau reflexe de pește de lux într'un aquarium sîdfat.

Mi-l închipuiam pe adolescentul acesta și pe Sabina, admirabili și goi, împreunați asemeni unor coliere de chihlimbar sau perle lăsate lenș într'o cupă. Vorbea cu o vibrație populară, pe care o rotunjea cu vârful buzelor ca pe o bomboană distractivă la un bălcu. Mi se părea, auzindu-l tremurând sub sărutul Sabinei. Atunci îi vorbii despre ea, inventând-o pe fiecare clipă.

Înblânzia rochii fastuoase într'un parc sălbatec. Se plimba goală pe plajele la modă. Vorbia curgător latinește. Își trăgea noblețea dela primul faliment al tatălui ei. O boală, de care era lovită cu intermitențe o înfrumusețea mai mult decât orice gest. Anume: suferia de orice lucru frumos întâlnit ca de o săgeată, care ar fi rănit-o. La teatru, pe stradă, în vagon, lumea o vedea pălînd. Sguduțura unei priviri, otelul nou al unui surâs neprevăzut făia în ea nu se știe ce coardă prea mult întinsă și o lăsa învinsă, inutilizabilă, chemând moartea cu rîndă, care totdeauna rămânea însă surdă.

Desigur din acest surâs brusc smuls matelotului, ea ducea o durere profundă. Evocam camera, albastră sau mauve, patul strâmt al fecioarei, dragul ei obraz devastat. Dar asta fu totul: căci băitul izbucni într'un hohot scurt.

— „Nu voiam să-i fac rău domnișoarei acesteia” băigui el.

Îi vedeam, câștigându-l, lacrimile pe care le reținea așa cum cu amândouă mâinile îi infunzi pălăria împotriva vântului și a ploii, mușcându-ți buza de jos prinsă tare cu doi incisivi. Mă bucurai să sparg această furtună frumoasă.

— „Sunteți nevinovat d-tră, făcui eu neglijent, vina este a mea, care i-am sugerat nebulia ei, ca s'o implinească”. El se încapătâna: „Dar credeți că asta i-a făcut rău?” Nu îndrăznise să spună „sărutul”, temându-se parcă.

Clipii din ochi, ca și cum ași fi vrut să prevăd mai bine.

„În clipa aceasta inima ei este o pasăre căzută din cuibul, căruia îi va lega micul cadavru pe golul mâinilor ei.

Băiatul se înspăimântă. „Ce-ați spus?” făcu el rătăcit parcă. Încercai o lovitură îndrăzneată.

„Dar, tinere, aiurezi de un ceas?”

Se făcu noapte în el pentru trecut și pentru prezent: minciuna nu era mai probabilă decât adevărul, ce se jucase în vagon dela intrarea noastră sub o mască ireală?

Își trecu mâna brună peste ochi.

„Să fi dormit? La gara din C. sunt două ceasuri, am părăsit-o pe mama.

(Roși; fusese gata să spună: maică-mea). Sunt marinar pe bordul lui „Kleber”. Plecăm peste opt zile; este primul meu crucișitor. Ei, d-tră nu înțelegeți...”

Înțelegeam foarte bine. Își mușcă încă odată buza zadarnic; toată durerea lui neputând să fugă din ochi cădea în cuvinte, lacrimă cu lacrimă. Și, cu privirea seacă, băiatul când tăcea ar fi făcut pentru un indiferent simplul gest al unei cochete, care își mușcă buza ca s'o înroșească.

El continuă, clătîndu-se în jurul unei amintiri inadmisibile: dialogul nostru, sărutul.

— „Domnișoara a sărit din vagon, nu e așa? Era frumoasă și foarte stranie. Ați vorbit mi se pare lucruri bizare. De sigur am auzit lămurit: „să ne sărutăm și pe urmă sărută-l”. Ea era în picioara, s'a aplecat puțin, foarte repede, cred... d-tră sunteți aici... nu mai știu nimic”.

— „Aide, făcui eu, oftând ușurat la apropierea unei gări, ai dormit dinșor, tinere. Iată o jumătate de ceas, de când d-ta îmi tot povestești amintiri obscure. Dar ce dracu să fi căutat eu într'o istorie cu săruturi. Reiați frumosul d-tale vis cu toată libertatea. Adio!”

Strada gării, foarte lungă, apără amintirile din tren; mai departe viața reînchepe. Îmi dădui răgaz douăzeci de platani, până să-mi schimb noua mască pentru reîntoarcerea acasă.

Jocul inventat de acești doi nebuni, Sabina cu mine, a fost dus cu dibăcie. Mecanism de rupt inimile, am jucat o despărțire sfâșietoare. Nu eram amândoi sinceri? Dar sunt acum doi învinși. Un copil dorit zboară spre necunoscut, rînit de o amintire neprobabilă și reală, pe care cu o piruetă, cu argumente, cu râsul lui puternic, o va cmorî în fiecare zi și pe care în fiecare seară o vor reînvia buzele, fiindcă ele își amintesc. Dar adevărata victimă este mai puțin departe. Seara, la masă voi găsi telegrama ei obișnuită:

„Sdrobită. Vino. — Sabina.”

Voi alerga iar spre fecioara stranie, pe care totul o rănește și care își gheră inima loviturilor. Voi mângâia corpul a prins a celei, care niciodată nu se va obosi să strângă viața diversă, insesizabilă, sfâșietoare în golul brațelor ei în toată această dramă se va găsi acelaș scoditor al jocului. Voi fi eu și nu sunt mîndru.

Sabina, băete, suple coliere auestecate de capriciul meu, strâng răcoarea voastră pe inima mea seacă, fără nădejde. Farsa, pe care v'am născocit-o, fiindând ațele resorturilor voastre, de re să o stăpînesc ca și pe voi? În seara urașta, ași fi vrut să fii paită.

Sfârșii, trecând dincolo de platani.

Inimă pretutindeni, astă seară. — Sabina se pierde, marinărul suferă, dar de ce? poate că el se emoționează foarte simplu, așa cum urlă unii câini în fata muzicii inaccesibile. Inimă pretutindeni. Mă gândesc la a mea, săpun de lux alunecând între mâinile prietenelor frumoase, mă gândesc la această inimă proteu, astăzi perniță insensibilă pentru ace, în care înfig stegulețe amuzante.

Trad. de M. SEB.

in strainatate

LECTIA LUI PROUST

MIHAIL SEBASTIAN

Evoluția cunoașterii lui Marcel Proust, mersul dela o vreme precipitat al asimilării lui, nu este fără înțeles. S'ar spune, că un tainic și sigur mimetism a izbutit să adapteze tehnicii romanului chipul abordării lui. „Căutarea timpului pierdut” descinde spre noi cu jocul de lumini și umbre nestabile, pe care îl descrie divers fiecare erou al său, atunci când cunoașterea lui Proust încearcă să îl fure imaginației. Acest moment inefabil al convertirii visului în realitate, al trecerii dela vag la precis, dela incoherențe și multiplicitate dorinții ne-satisfăcute etern la simplitatea sigură a lucrului trăit, această punte fragilă și dureroasă între posibil și definitiv este doar tragedia proustiană. Și acestei legi de cunoaștere, abordarea lui Proust te obligă să i te supui.

După cum din complexul vag de senzații, sub care un erou i se înfățișează, scriitorul acesta distinge lent trăsăturile certe ale unui tip și izbuțește târziu să-și grupeze intuițiile în jurul unui nume înfățișat lipsit de mister, după cum până ce nu consumă toate curcurile de penumbra ale unui fapt, el este incapabil să-și însușească, tot astfel adaptați parcă acestei maniere de înțelegere, ne-a trebuit, ca să ajungem la miezul romanului său, o ucenicie întârziată în sugestii, aproximații, nedumeriri, bănueli și deluzii prealabile.

Comparația nu e întâmplătoare. Insistăm deaceia. Cu o ultima pagină a Timpului regăsit — și numai cu această ultimă pagină — pozezi înfățișat existența eroului proustian. Fiecărui nume întâlnit în tot lungul acestei inenșe călătorii, îi răspunde atunci o realitate. Albertine, Oriane, Gilberte încetează a mai fi expresiile variabile a o mie de probabilități sufletești și rămân, în toate transformările — cât de uluitoare — ale timpului lor, posesoarele însului lor știut. Patru mii de pagini — patruzeci și cinci de ani de viață — au trăit o realitate intermitentă și nesigură, arar întrevăzută de ochii iubitelui și ai romancierului lor, risipite incert prin momentele vieții lui, inefabile, surprinzătoare, incoherente, visate și dureroase de aproximative. Până când timpul le-a consumat toate posibilitățile lor de înțelegere și le-a oprit eternizate în dosul numelui lor. Atunci deabia ceace noi numiam cu un singur cuvânt — Albertine — a pornit să prindă sensul unicității sale.

(În paranteză și cu titlul de însemnare ce urmează să fie utilizată altădată, să observăm că aproape toate personajele proustiene pleacă din această atmosferă vagă de ipoteze și intenții și că aproape toate se desprind către sfârșit de acolo. O singură și semnificativă excepție: Domnișoara de Sternaria — rămasă până la urmă în acest univers prealabil, în această anticameră a existenței, personaj și tragedie virtuală).

Deci — ca să reluăm ideea cu care începusem — pe acest model de cunoaștere proprie lui Proust, sa întemeiat descifra-

rea lui. „Căutarea timpului pierdut” — nu mai departe acum cinci ani — constituia o masă compactă și neexplorată, în care liber era oricine să bănuască un moment de artă superlativă sau un bluff. Chiar pentru cine îndrăznise să-i calce întâiul său prag, romanul nu era decât o nebuloasă informă de intuiții, intenții, sugestii și virtualități. Dacă această nebuloasă era stăpânită de un sens al mișcării ei, sens care ar putea să o ducă înspre un loc anume, sau era numai un amalgam incoherent antrenat într-o fugă grătuită nu era cum să se vadă. Ca Gilberte între florile dela Tassouville, ca Albertine între ulițele Balbecului, romanul din depărtare te lăsa să-i bănuști o mie de chipuri, o mie de vieți, o mie de deznodăminte — niciunul mincinos și toate absurde. Și asemeni acestor friste și inaccesibile zâne, cartea îi scîpa cetitorului prinzând — după anotimp, ceas și meridian — atâtea chipuri câte zile sunt, atâtea taine câte înțelesuri ai fi vrut să aibă. Ori această instabilitate de perspectivă n'a întârziat să-și găsească răzbunătorii. Mai precis — victimele. Confuziile s'au inpus criticului de meserie și diletantului deopătrivă, continuate pe urmă târziu, poate din orgoliul de a nu renunța cuviincios la o opinie greșită, poate din incapacitate de a-i vedea viciele. S'a creat în acest fel „mitul Proust”. Înainte de a-și fi cucerit cetitorii, își câștigase deja posteritatea lui Homer. Adhărat într'un sentiment colectiv și indiviz, făcea parte din istoria literară a lectorului în virtutea aceleiași taine, după care Dante — absolut necitit — ținea acolo loc de frunte.

Dar ultimii cinci ani au coborât opera între noi. Și au făcut-o — desigur nu încă deplin asimilabilă — să activeze, să schimbe și să determine rosturile esențiale și adânci ale literaturii timpului. Proust este prezent în universul acestui ceas și participă nelămurit în scrisul oricărui om, care a trecut — chiar lăturălnic — prin opera lui. „Căutarea timpului pierdut” a căpătat o capacitate de circulație socială și a pătruns nedistinctă sau sigură, conștient sau fără voină noastră, în „opinia publică”. E o idee-forță.

Albertine, intrată în viața lui Marcel avea să-și creeze în sufletul lui o atmosferă specifică de tristețe și neliniște, în care asociațiile de idei, reacțiunile elementare, inteligența, sentimentele și dezamăgirile aveau să se lege după norme inedite și finalități proprii. Se întâmpla atunci în existența lui o specializare sentimentală, care trebuia să-l mărginească la acest singur obiect al său și în schimb — ca să-și câștige dimensiunile pierdute — să-l adâncească în sine.

Tot astfel romanul lui Proust, prin simplita lui gășire între noi, antrenează o atmosferă intelectuală a sa și determină tutelar scrisul contemporan. Este în orice carte și în oricare gazetă, este în observațiile zilnice, pe care întâlnirile cu tine însuși, țile împune, este în

intuiția ta cea mai simplă și în imaginea ta cea mai proprie, este în fiecare clipă, ca o armătură invizibilă și imensă, sub care gândești, sperii, te bucuri și te temi. După cum cea mai simplă judecată se raportează necesar la principiul contradicției și închide prin simplita ei existență anume raporturi de câfimi și echilibru, tot astfel (forțăm de bună voie comparația) literatura ultimilor ani respiră în atmosfera operii lui Proust și o implică.

Snobism? Nu; asta e numai aspectul social și grotesc al lecției lui Proust. Noi ne gândim la lecția scriitoricească, care se valorifică pe zi ce trece și se multiplică în fiecare carte nouă. Influența lui Proust — redusă așa cum ar voi d-l Jean de Pierrefeuille bunăoară la o educație publică în sensul unei etici noi — rămâne dincolo de artă. Dar înțelegem ca un îndreptar al genului, ca un breviar de estetică și artă poetică proprie secolului acestuia, această influență prinde cu adevărat virtute de mare lecție.

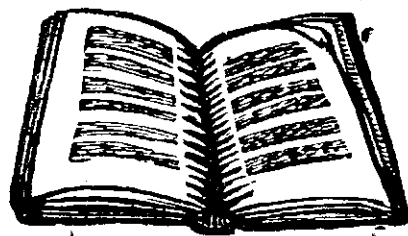
Deocamdată această formidabilă învățatură nu se consumă decât neorganizată, întâmplătoare și nespecializată suficient. Pe Proust scriitorii noi îl poartă inconștient și îl utilizează la fel. Nu e desigur un „caz”. Pentru Bergson nu s'a întâmplat oare la fel timp de un sfert de veac, până ce saloanele oboseite, părăsindu-l l-au lăsat să se întreagească în seriozitatea adevăratei înțelegeri și să fecundeze de atunci încolo o întreagă epocă?

Se va întâmpla desigur același lucru cu opera lui Marcel Proust. Dar nu trebuie regretată această vârstă a ei, fermecătoare în dibuirile și umbrele ei încă întregi. E bine numai să reținem atâtea lucruri, care o cuprind și pornesc de acolo. Pentru cine urmărește destinul romanului, gândirea și arta lui Proust este inevitabilă și terorizantă.

Bunăoară (un exemplu luat la întâmplare, dintr'o gazetă deschisă la întâmplare) recunoașteți lecția lui Proust în aceste rânduri iscălite de d-l Emile Henriot?

„La création romanesque je pense que c'est exactement cela (ou devrait être): une pêche dans les profondeurs, la transmutation d'ombres furtives en chair vivante, un monde amorphe détaché de soi et qui nous apparaît soudain compact, durci, chargé d'une réalité propre à qui l'a pensé nourri, formé d'une réflexion constante ininterrompue”.

E tot Proust aici. Pentru însemnarea acestor rânduri, articolul nostru a fost scris.

plastica

EXPOZIȚIA JUBILIARĂ A „TINERIMEI ARTISTICE”

La 26 Oct. 1928 s'a deschis în palatul dela șoseaua Kiseleff, expoziția jubiliară a soc. „Tinerimea Artistică”, cea mai bătrână reuniune de artiști. A luat ființă în anul 1902, din inițiativa câtorva pictori și sculptori convinși de importanța

† AUREL BAȘU : Autoportret

unei colaborări și prețuind valoarea manifestărilor colective în începutul dezvoltării artei românești.

Acei dintre inițiatorii „Tinerimii artistice” cari au murit, trăesc și astăzi; iar cei cari trăesc nu vor muri niciodată. Și ca să înțelegem mai bine aceasta, e de ajuns să amintim pe Luchian, A. Verona, Pătrașcu, Șt. Popescu, Vermont, Grant, Loghi, Strâmbulescu, Artachino, Mirea, Späethe, Stork și alții. Acești artiști, frământați de grija unei statorniciri în arta noastră, au desfășurat o muncă perseverentă, reușind să adune în jurul lor pe cele mai reprezentative elemente ale artei plastice naționale. Au făcut expoziții numeroase începând cu sala Ezarcu dela Ateneu și continuând până la război în panorama din Grivița, pe care au amenajat-o, transformând-o în local propriu.

Dându-și seamă că începuturile în arta unui popor cu civilizație tânără, trebuie călăuzite pe drumuri largi și cu porți deschise, nu au impus restricțiuni ideologice sau tehnice, ci au încurajat artiști cu orice fel de concepții, bineînțeles având la bază sinceritatea și talentul real. Astfel „Tinerimea Artistică” a fost și este oglinda fidelă a evoluției plastice românești.

Războiul, ca în toate ramurile de activitate, a avut repercusiuni și în pictură și sculptură. Curente noi au smuls pe mulți din făgașul liniștit al manifestărilor de mai înainte și i-au repezit spre culmi necunoscute. Alții, tineri, deosebiți ca temperament de cei din generația lui „cinci bani covrigul” și-au îndepărtat pașii dela tradiționalism și conduși de entuziasm, au adoptat noi forme de exprimare, simple, stilizate, precise și totuși foarte cuprinzătoare. Viteza, această caracteristică a generațiilor postbelice, nu se aplică numai automobilelor și aeroplanelor, ci e o caracteristică și în artă. În poezie, ca și în proză, în pictură ca și în sculptură, concepția modernă nu permite popasuri din cari clasicismul își făcea un merit. Ideea ina-

ST. LUCHIAN : Fata cu Portocală

ințașilor mergea cu postalionul, a noastră e scântee electrică și emană unde ca-cele herțiene. Cuvântul, linia, culoarea sunt plăci cari înprimă instantaneu raza gândirii și astfel se explică anumite rezerve pe cari și le impun bătrânii când e vorba să ne admită. Fericirea e că, în orice caz, ne admit sau nu ne admit, trebuie să ne înghită.

Acest modernism a fost o lovitură pentru „Tinerimea Artistică”. Mulți s'au deslipit din sânul blocului și alții n'au mai vrut să intre. Au rămas însă la datorie stegarul, dovedind că vânturile rup crengile, dar nu pot scoate copacii din pământ.

Expoziția jubiliară de împlinire a 26 ani de muncă, are o dublă importanță: Una istorică, Alta artistică.

Are o valoare istorică, pentru că, după cum am amintit, e oglinda evoluției plastice românești. Poporul nostru — nu's 50 de ani de când boerii purtau comănac, ișlic și trăgeau din ciubuc — a trecut repede în vâltoarea civilizației,

FR. STORK : „Madonă”

trezindu-se deodată în huruituri radiofonice. Timpul prea scurt al acestei tranziții, n'a putut permite crearea unor etape de artă specific națională și în afara câtorva elemente separate ca: Grigorescu și alții, n'am cunoscut pleiada de artiști înregimentați unor școli preexistente, sau cari să fi format curecte proprii. Lăsată în haotica frământare a oportunismului, arta noastră a ajuns, până astăzi, să nu-și aibă o marcă de originalitate. Dar nu e mai puțin adevărat că elementele de un talent viguros, au muncit în vederea realizării specificului românesc. Din acest punct de vedere, expoziția „Tinerimii artistice” are o valoare istorică de mare importanță. Această societate a organizat, pe lângă expozițiile ei de ansamblu, și expoziții individuale ale marilor maeștri: Grigorescu și Andreescu. A luat pe tineri, punându-le la dispoziție îndemnul necesar și menține la loc de onoare veteranii plastici.

Privind tablourile lui Aricescu sau ale lui Murnu și acele ale sârmanului Băeșu sau ale Rodicăi Maniu, ne putem da mai bine seama de ceea ce înseamnă valoare istorică.

Ca valoare artistică, expoziția dela șosea, reprezintă 70% din soliditatea plastice noastre.

O sumară revistă înregistrează în-

tăiu pe cei dispăruți; poeticul Horațiu Dimitriu, afrodisiacul Luchian, posomorâtul Hârlescu și sbuciumatul Băeșu. Apoi: Murnu, un abil increțitor al munților; Nicolae Vermont, un maestru al compozițiilor cu temă; Rodica Maniu obținând din eboșă efecte calde și definitive; Mützner decorativ și prea japonez; Kimion Loghi ilustrând romane sentimentale; Mantu întrebuițând galben cu o-

L. A. BIJU : Pomana

cazia trandafirilor, Neyles fâuritorul taurilor de vatelină și a vacilor incandescente; Schweitzer Cumpănă, gladiatorul culorilor crude; Steriade, „Turc cu

FR. STORCK : Salomea

pepene”; Cecilia Cușescu Stork cu „Frunze de ficus”, lămâi” și „Jalele”, simboluri prin cari ideile decorează pânza; Pan Ioanid cu o „plajă” animată de rămășițele din zbor ale unor păsări preistorice; Strâmbulescu cu lampa aprinsă

sub nasul unui portret, sau cu amuzante pete de lumină; Kirovici, cunoscut prin gingășia desenului; M. H. Georges cu făcând reclame pentru cafea sau pentru smochine; Aricescu cu admirabile cărți postale ilustrate; Izachi tratând cu mult meșteșug de frescă, uleiul; Elena Popea reușind să obție relieful numai când nu-l caută; Pătrașcu, armonios, dar cu igrasie și prea frecat; Artachino luind natura ca o invenție de carton; Biju cu un precis colorit și un bun desenator în ulei; Verona cu „flori și toamnă” plină de poezie și în fine Regina Maria cu „Nuferi” imagină a propriului ei suflet, eternizată în albul marmorei din cadru.

Urmează sculptorii: Stork, Spaethe, Boambă, Mirea și Tudor, stăpâni pe forme, unii simplificându-le, alții pronunțându-le și la urmă, Brâncuș cu un samovar în chip de pasăre măească și cu un cap așa de frumos și așa de caragios, încât, cu drept cuvânt, vameșii americani au cerut autorităților franceze să răspundă dacă ceea ce adusesse Brâncuș, erau statui.

Această scurtă revistă, bazată pe fugitive impresiuni, nu face decât să completeze cele cunoscute despre artiștii expozanți. Grupați în „Tinerimea artistică”, ei reprezintă sfârșitul unui început bun și începutul unui sfârșit slab. Cu legături solide, prin tradiție, și cu forțe reale de talent, „Tinerimea artistică” trebuie să-și însușească organic, cât mai mulți artiști români, pentruca astfel, cântăreții din flaut, cei din scripcă, cei cu toba și cei cu drâmba, cari până acum dedeau concerte separat, să formeze o filarmonică.

Arta noastră are nevoie de o simfonie, în care fiecă instrument să nu strice armonia generală.

Avem credința că se vor întinde punți pe cari unii vor trece siguri, iar alții cu puțină echilibristică, pornind cu toții pe calea sincerității și a muncii serioase. Când talentul e la bază și sub bază e forța latino-dacă a neamului nostru, munca și sinceritatea sunt totul pentruca să putem vorbi, în curând, de „Arta noastră românească”.

ION SAVA

CELE TREI GRAȚII

Muzeul național din Neapole

aşa şi-aşa...

dela teatrul rus

După un spectacol dela Eforie al trupei ruseşti, se găsesc la o masă la Elysée mai mulţi scriitori, actori, oameni de teatru. Se discută despre montările spectacolelor ruseşti care au început, după cum se ştie cu „Sărăcia nu-i o ruşine”:

— Aţi văzut, zice un actor, au jucat două seri de-a rândul în acelaşi decor.

— „Sărăcia nu e o ruşine”, răspunse zâmbind cu înţeles pictorul Feodoroff.

misticii...

La una din ultimele premiere, după actul I, se întâlnesc în foyer N. Davidescu şi Aderca, cari se lansează într-o „suetă” aprigă. La un moment dat vine vorba şi despre „misticii” noştri (Noi să n'avem oare misticii noştri?!?!), despre cari, Aderca spune:

— Ei credeam şarlatani, dar acum văd că sunt numai proşti...

— Pardon, răspunse „dulce” N. Davidescu, proşti îi ştiam de mult, dar acum văd că sunt şi şarlatani!

şi bărbierii...

Scena s'a petrecut acum câţva timp, înainte de închiderea unei frizerii patronate de un poet. Amicul nostru d. C. Stăncescu a nimerit într-o zi acolo. Cum a intrat, un lucrător l-a şi luat în primire, după ce-l recunoscuse (un frizer trebuie doar să cunoască pe toată lumea). În timp ce-l râdea pe bunul nostru prieten, gura nu-i mai contenea:

— Să vă rad şi contra, coane Stăncescu... Să mai pun odicolon coane Stăncescu... Ce mai jucaţi, coane Stăncescu... Ce-i cu demisia, coane Stăncescu...

Nenea Stanciu asculta, asculta, fierbea în el de mânie, dar suferea interesul frizerului pentru el, fără protest. În fine, după ce l-a ras, lucrătorul îl întreabă:

— Să vă şi tund?

— Tunde-mă!

— Cum vreţi să vă tund?

— Ia care nenea Stanciu, prompt, răspunde:

— În tăcere.

Sfaturi date de Shakespeare actorilor, cari ar trebui să le asculte şi astăzi

(O sală în castel. Hamlet şi câţiva actori)

Hamlet. — Spune bucata, te rog, cum ţi-am rostit-o eu, ca să alunece de pe limbă. Dacă o vei şbiera, cum fac mulţi din actorii voştri, ar fi mai bine să aud pe un telal răcnindu-mi versurile. Nici nu ferestruii prea mult aerul cu braţele, — aşa, ci fă toate cu fineţe; pentrucă chiar în curentul, în furtuna şi, ca să zic aşa, în vârtejul pasiunii, trebuie să păstrezi şi să arăţi un cumpăt care să-i dea mlădiere. Oh, mă supără până în suflet când văd câte un golan gros şi ciufulit sfâşind o scenă patetică în bucăţi, în zdrenţe, spre a spinteca urechile băeţilor din stal din cari, cea mai mare parte nu pricep altceva decât gesturi zăpăcite, mute şi vuet. Imi vine să pun să se dea cu biciul într'un astfel de ticălos care e mai crud decât Irod. Te rog fereste-te de aceasta.

Primul actor. — Vă încredinţez de aceasta, Măria Voastră.

Hamlet. — Nu fi nici prea moale şi lasă judecata ta proprie să-ţi fie călăuză; potriveste gestul cu vorba, vorba cu gestul luind însă bine seama să nu treci peste smerenia naturii; fiindcă orice exagerare de acest fel este împotriva scopului artei dramatice, a cărei ţintă dela început şi până astăzi a fost şi este de a înfăţişa naturii, cum am zice, oglinda, a arăta virtuţii propriile ei trăsături, satirei chipul ei propriu, iar veacului şi timpului forma şi tiparul lor. Ei bine, dacă aceasta se exagerează sau se slăbeşte, deşi poate face pe nerozi să rădă, pe cel cu judecată îl poate supăra şi critica unuia dintre acestea trebuie să cântărească pentru voi mai mult decât un teatru plin de celalţi. Oh, unii actori pe care i-am văzut jucând, — şi am auzit pe alţii laudându-i şi încă mult şi cu tot dinadinsul, — cari, neavând nici accentul de creştin, nici mersul de creştin, păgân sau om, se ufoiau şi răcneau aşa, încât credeam că

vreuna din calfele naturii / ar fi făcut oameni, nefăcându-i însă bine, — aşa de prost imitau omienirea.

Primul actor. — Sper că am îndreptat întrucâtva aceasta la noi.

Hamlet. — Oh, îndreptaţi-o cu desăvârşire şi luaţi seama ca cei ce joacă pe bufonii la voi să nu vorbească mai mult decât le e scris în rol; căci sunt unii din ei care răd înşişi spre a face să rădă o spuză de auditori neghiobi, chiar dacă tocmai atunci ar fi în dramă vreun moment de mare însemnătate. Aceasta-i infam şi arată o răvnă netrebnică din partea neghiobului care o face. Aide, pregătiţi-vă. (Actorii ies).

Bernard Shaw după bae

Bernard Shaw la bae

Literara

O seamă de cuvinte

Profesorul Robin, mort de curând, era celebru pentru diagnosticile lui fulgătoare. Ele făceau mare impresie pentru că practicianul le pronunța adesea chiar înainte de a fi examinat pe bolnav.

Un scriitor celebru, cunoscut al unui umorist nu mai puțin ilustru fu la un moment dat foarte alarmat de sănătatea soției sale.

— Chiamă-l pe Robin, spuse soțul, cumnatului său.

Puțin mai târziu „salvatorul” intra în cameră. Privi mai întâi o aquarelă, ridică perdelele, se uită în gol, foliețonă o carte, fără să spună nici un cuvânt. Pe urmă privind brusc pacienta ca și cum atunci ar fi descoperit-o zise:

— Dar iată o femeie care are friguri.

— Acest om e vrăjitor murmură atunci dramaturgul. Celuilalt doctor i-au trebuit trei săptămâni ca să afle același lucru.

— Așa, zise în urmă cumnatul, prietenilor săi. Robin a ghicit fiindcă eu i-am spus: „Vino să îngrijești pe sora mea care are friguri”. Savanți ăștia au astfel de gusturi...

James Gordon Bennett, care fondă o-ziția pariziană a lui New-York Herald, ceru într-o zi cronicarului său literar o carte care să-l țină încordat tot timpul unei călătorii cu trenul. I se dădu „Une Pessader” de Pierre Veber cu indicația: „E cartea unui tânăr: eu o găsesse agreabilă”.

Cum sosi la sfârșitul călătoriei, Bennett telegrafic: „Caută-l pe Veber și angajează-l colaborator”. Astfel un scriitor așa de tânăr intră la New-York Herald, unde publică timp de douăzeci de ani cele mai scânteietoare cronici parlamentare care se cunosc până acum.

Critic literar, Berbey d'Aureville era nemilos. Când i se dădu cronica jurnalului „Le Pays” scrisese articole pe care directorul era nevoit de multe ori să le refuze. Astfel un articol despre Emile Augier despre care Berbey scria: „Subiectul articolului era numitul Emile Augier, un coiffeur literar. Mă întrebam întrucât acest pungaș, fericit ca ticăloșia, a adus servicii limbii franceze, pentru ca să fie făcut academician”.

Academicianul se răzbură. Il șterse pe Berbey dintr-o listă de viitori decorați.

Intr-o zi, la un prânz, doi tineri nobili închipuiți și ignoranți găseau multă plăcere în a hărțui pe Fontenelle pu-ându-i chestiuni de gramatică.

„Poți să ne spui”, întrebă unul din ei, dacă trebuie să zici: „dă-ne să bem” sau „adu-ne să bem”?

„Dar foarte simplu, răspunse Fontenelle. „Nu trebuie să ziceți nici una, nici alta. Ziceți numai: „du-ne să bem”.

bazar

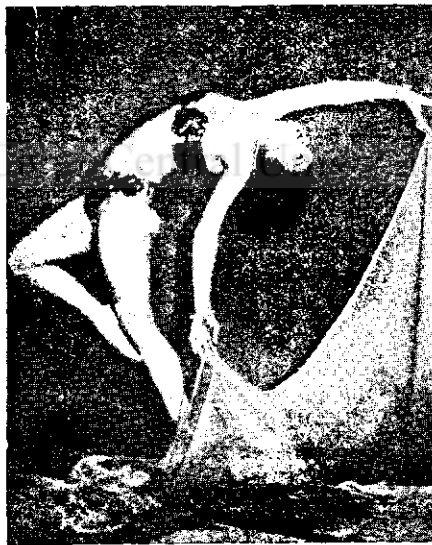
FLOTA COMERCIALA

Iată tonajul mondial, din 1914 și 1928, al statelor maritime mai principale:

	1928	1914
Anglia	22.504.091	1.980.000 tone
Statele Unite	13.608.000	9.321.000 tone
Japonia	4.140.000	2.632.000 tone
Germania	3.738.000	1.397.000 tone
Italia	3.349.000	1.919.000 tone
Franța	3.256.000	1.334.000 tone
Norvegia	2.954.000	997.000 tone
Olanda	2.809.000	1.337.000 tone
Suedia	1.412.000	397.000 tone
Grecia	1.188.000	367.000 tone
Spania	1.138.000	254.000 tone
Danemarca	1.042.000	272.000 tone
Alte pavilioane	4.021.421	542.000 tone

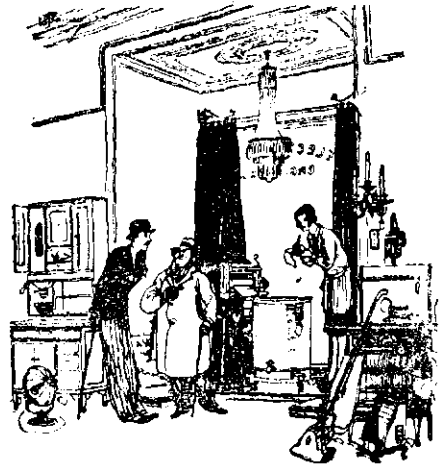
La 30 Iunie 1928, tonajul total de vagoane-cisterne pentru transportul petrolului, era de 6.544.263 tone.

Dintre cari Anglia avea 202.896, și Franța 79.420 tone.

caricatura zilei

SURPRIZA...

— De ziua ei, i-am cumpărat nevastei, o mașină de spălat.

— E o surpriză?

— Negreșit, ea aștepta o brățară.

C U R A

Doctorul: Ca să slăbești, doamnă, nu trebuie să mănânci de cât puțin foi de lăptucă, fără untdelemn și să bei numai un pahar de zeamă de portocală.

Dama cu proporții: Trebuie să iau asta înainte sau după fiecare masă?

SOTIE IDEALĂ...

— Ssst... Tăcere! Să nu deștepți petatul tău. Poate în momentul ăsta vi-sează că moare!

(Judge)

Carti redacte în extrase

DOAMNA RÉCAMIER SI PRIETENII SĂI

E. Herriot

Inzestrată cu o frumusețe excepțională, Doamna Récamier, a fost una dintre cele mai celebre femei ale secolului XVIII. Prietenă cu doamna de Staël și cu Chateaubriand, în saloanele ei veneau cei mai vestiți oameni ai timpului: Benjamin Constant, Bernadotte, Eugen de Beaucharnais, Honoré de Balzac, etc.

Acolo, Chateaubriand și-a citit multe din nemuritoarele lui opere. N'a fost prietenă totuși cu cel mai mare om al timpului: cu Napoleon Bonaparte.

TINERETEA ȘI CASATORIA

În arhivele primăriei din Lyon se păstrează printre documente și următorul act: „*Jeanne-Françoise-Julie-Adelaïde* fida legitimă a d-lui Jean Bernard notar din Lyon și consilier regal — și a d-nei Marie Julie Matton, s'a născut eri în strada La Cage și a fost botezată de subsemnatul vicar, în ziua de 4 Decembrie 1777. Nași au fost”...

Astfel doamna Récamier de mai târziu, primi botezul razelor de soare — în ziua de 3 Decembrie — prin ferestrele cu gratii ale unei locuințe modeste dintr-o stradă strâmtă și întortochiată.

Notarul Bernard fiind mutat — mai târziu cu câțiva ani — la Paris, mica Julieta rămase la o mătușă, iar peste câteva luni fu internată într-un pension de călugărițe din Lyon.

Aci, în atmosfera de procesiuni religioase cu miresme, cântece și flori, își petrecu ea cei mai frumoși ani ai copilăriei și ai tinereții. În această atmosferă, inima Julietei începu să-și desfășoare petalele, la razele calde ale primelor succese. Inzestrată cu o frumusețe remarcabilă ea cuceri simpatia călugărițelor cari îi dădeau rolurile principale în desfășurarea serbărilor, iar un pictor însărcinat cu zugrăvirea altarului, împrumută trăsăturile feței sale pentru a da expresie unui chip de înger pictat.

În această vreme viața soților Bernard se transformase cu totul. Părinții Julietei duceau acum la Paris o viață aproape luxoasă; casa lor era deschisă

prietenilor și cu deosebire literaților din Paris.

În ultimii ani, înainte de izbucnirea revoluției franceze, fu readusă și Julieta în casa părinților.

Aci cunoscuseră ea pe primul său adorator: criticul *La Harpe* și tot în acea vreme primi cele dintâi omagii ale bărbatului cu care trebuia să se căsătorească: *Jacques-Rose Récamier*. Acest bancher, celebru în întreg Parisul pentru fastul său, era un lionez în vârstă de 42 de ani. El ceru mâna Julietei care n'avea decât 15 ani și în ziua de 24 Aprilie 1793 se celebră căsătoria Julietei Bernard cu Jacques Récamier.

Teroarea care pustii Franța secerând atâtea vieți, operă o adâncă transformare și în viața și moravurile societății. Ametită de puternicele emoții prin care trecuse, societatea franceză începe să alerge în căutarea plăcerilor. Acum apar modele excentrice și mușcadinii eleganți; acum e epoca fracului cenușiu cu cravata verde, acum apare în Franța turbanul doamnei de Staël și șalul adoptat de doamna Récamier. Femeile imită moda rochiilor ateniene sau romane, iar mânecile dispar lăsând brațele goale până la umăr. Toate aceste încercări de transformare în îmbrăcămintea femeii au la bază o idee generală și anume că: *toaleta femeii trebuie să exploateze formele corpului, iar nu să le ascundă!* Această tendință nu admitea decât o singură excepție: portul perucilor blonde.

În acest timp, doamna Récamier devine o figură tot mai interesantă a înaltei societăți din timpul directoratului. Frumusețea sa răpitoare strălucește pretutindeni, organizează serbări, ia parte la balurile directorilor și festivitățile, iar reportagiile mondene ale ziarelor o consacră drept una din cele *trei grații* ale Parisului din epoca directoratului.

Aceste succese măguliră amorul propriu al domnului Récamier care în vara anului 1796 îi cumpără castelul din Clichy. În acest castel cu parcuri splendide petrecu doamna Récamier câteva luni pline de farmec, în tovărășia numeroșilor invitați. Și tot din această vreme datează prietenia cu d-na de Staël pe care întâmplarea i-o aduse înainte.

Întâmplarea făcu ca cele 2 femei să se întâlnească în vara anului 1796 și d-na de Staël fu aceea care o introduse pe doamna Récamier în societatea literară a Parisului.

În acest timp cearcă să se introducă în viața sa intimă, Paul David, nepotul lui Jacques Récamier. Acest copil de 17 ani îndrăgostit până la pasiune fu însă pe încetul transformat într-un prieten sincer și devotat.

Tot în această vreme apare și Lucian Bonaparte în viața intimă a doamnei Récamier. Acest bărbat ale cărui moravuri scandalizau opinia publică, căută s'o cucerească dar Julieta reuși prin mult tact să-l îndepărteze. El cercă să se răzbune peste câțiva timp, la o serbare dată după numirea sa ca ministru de interne — dar renunță. În 1803 el se căsătorește pe ascuns cu Alexandrina de Beschamp dar trece curând în brațele cântăreței de operă, d-na Henri, apoi prin brațele Jeanettei Phillis în acelea ale celebrei d-re Georges, care nu număra decât 16 primăveri.

SUCCESELE MONDENE

În timpul consulatului, d-na Récamier devine una din reginele Parisului. Reputația sa crește din zi în zi și frumusețea sa devine tot mai populară. Balurile și seratele date în palatul său din strada Mont-Blanc atrăgeau o lume imensă. Aci se lansau *garotele* și melodile pentru clavecin destinate a deveni populare, toaletele egiptene, spartane, romane, turcești și franceze.

Salonul său se popula tot mai mult. Afară de personagiile citate, mai frecventau *Christian de Lamoignon* ultimul reprezentant al unei familii celebre; *contele de Narbonne* care se întoarce la Paris în 1800; *Eugen de Beaucharnais* în vârstă de 20 de ani; *Bernadotte*, după ce se întoarce din *Vendea*, *Massena* și *Morcau* a cărui intimitate cu doamna Récamier nu va fi lipsită de urmări. Cu toată prezența oamenilor politici salonul doamnei Récamier era lipsit de culoare politică.

Doamna de Staël își avea salonul său. Aci veneau *Chateaubriand*, doamna Récamier, *Visconti*, *cavalerul de Boufflers*, *contele de Narbonne*, oameni politici ca *Benjamin Constant* și alții. Aci se făcea politică și se aduceu laude sau invinuiri oamenilor zilei.

Într-un asemenea mediu, doamna Ré-

camier risca mult prin prezența sa. Ea continua totuși să asiste la festivitățile și adunările din salonul d-nei de Staël, până în 1802 când schimbarea raporturilor dintre Franța și Anglia îi înlesniră o călătorie la Londra.

În capitala Angliei, ea fu obiectul curiozității publice și fu primită în cercurile cele mai remarcabile. Regele George IV — pe atunci principe de Galles — îi arătă o deosebită atenție.

Ea se întoarse în Franța prin Olanda, unde aceleași succese o așteptară. Revenită la Paris, își reluă recepțiile. În salonul său veneau acum *domnul de Calonne* și frații *Montmorency*.

Ea începea însă să se compromită prin simpatia pe care o arăta față de câțiva din cei ce luptau împotriva ambiției crescânde a lui Napoleon. În timp ce Napoleon era numit prin plebiscit consul pe viață, în vreme ce se elabora constituția anului X, doamna Récamier nu căuta să ascundă simpatia față de oameni ca *Jordan*. Ea începu să fie supravegheată — ca și toți prietenii lui *Jordan*.

DOAMNA DE STAEL

Furia lui Napoleon se traduce prin exilul doamnei de Staël care se expatriază în 1803.

D-na Récamier începuse să simtă și ea urmările ideilor sale regaliste. Către sfârșitul anului 1803 i se interzisera recepțiile pe care le dădea în salonul său.

Napoleon însă cercă s'o atragă la curtea sa. El trimise pe *Fouché* la *Clichy* să-i propună demnitatea de *doamnă de onoare*. D-na Récamier însă se scuză că nu poate primi. Trimis a doua oară *Fouché* se întoarse cu acelaș rezultat. *Fouché* căută pentru a patra oară s'o atragă subliniind consecințele fericite ce ar decurge din acceptarea unei asemenea situațiuni. D-na Récamier își consultă soțul; acesta îi dete libertate de acțiune și atunci ea refuză pentru a patra oară.

Doamna Récamier avusese de suferit — în acea vreme — două mari nenorociri: *ruinarea soțului său și moartea mamei sale*.

Această împrejurare aduse o schimbare în viața și relațiile doamnei Récamier. Ea rupse legăturile cu lumea oficială și păstră doar simpatiile pentru oamenii vechiului regim.

PRINȚUL AUGUST

Doamna Récamier avea acum 30 de ani. Însă durerile pe care le includea în suflet îi dădeau un aer de seriozitate care nu cadra cu vârsta sa.

După șase luni de doliu, ea plecă la d-na de Staël. Ea găsi aici o întreagă societate compusă între alții din *Schlegel*, *Constant*, *Auguste de Staël*, *Middleton* și *domnul de Sabran*.

Doamna de Staël și doamna Récamier deveniră polii în jurul cărora se învârteau cei prezenți.

În jurul doamnei Récamier însă roiau și mai mulți din oaspeții castelului din *Coppet*. Acum apare pe scena vieții sale prințul *August*, nepotul împăratului *Germaniei*. Prietenia acestui tânăr de 25 de ani, față de d-na Récamier, data dinainte de întâlnirea lor la *Coppet*. Aci însă prietenia se transformă în dragoste. Prințul *August* îi propuse *Julietei* să divorțeze și apoi să se căsătorească cu el.

Loviturile morale cari îi fură hără-

zite d-nei Récamier în decursul ultimului an, precum și situația falsă a acelei căsătorii de conveniență cu Récamier, o făcură să dea prințului *August* speranțe. Sosește însă un curier cu misiunea de a rechema pe prinț la *Berlin*. Înainte de a pleca prințul trimete d-nei Récamier următoarea scrisoare împreună cu o brățară de aur:

„Jur pe onoarea și dragostea mea că voi păstra intacte sentimentele cari mă leagă de *Julietei Récamier*; jur că voi face toate demersurile permise de lege pentru a mă căsători cu ea și că nu voi poseda nici o femeie atâta timp cât voi avea speranțe de a uni destinul meu cu al ei”.

August, prinț de Austria

Din *Berlin* îi scrise deasemeni o scrisoare care lasă să se întrevadă o pasiune sinceră.

Ea îi răspunse întărind promisiunea, dar în acelaș timp încerca să-i comunice îndoiala sa în privința lui Récamier care desigur nu putea consimți atât de ușor la un asemenea lucru.

Încetul cu încetul însă începu să întârzie răspunsurile la scrisorile prințului. Acesta deveni neliniștit; imaginația sa croia mii de obstacole în calea hotărârii *Julietei*; pasiunea sa devenea tot mai puternică. „*Ați fi de o cruzime de care nu vă cred capabilă — îi scrie el Julietei — dacă ați sacrifica un om care vă adoră și care vă depune la picioare viața sa întru că, pentru a nu cauza câteva momente neplăcute, unei persoane pe care n'o iubiți, de care nu sunteți legată decât atâta vreme cât veți voi și care vă făcut să pierdeți 12 din cei mai frumoși ani ai vieții*”.

Doamnei Récamier îi lipsea însă curajul de a rupe legăturile cu soțul său.

Acesta era acum bătrân și aproape sărac; după lungi ezitări, ea se resemuă și se întoarse la Paris; prințului însă nu-i comunica nimic despre noua ei decizie.

Abea prin *Ianuarie 1808* se hotări să distrugă speranțele logodnicului ei de o zi. Durerea prințului fu mare. „*Așa dar te-ai hotărit să sacrifici fericirea unui bărbat care te iubește și care nu ți-e indiferent, din cauza unor prejudecăți și capricii*” îi scrie el. Și adăogă: „*Aceasta e ultima mea scrisoare*”. Dar peste câteva zile sosește alta, apoi alta și tot astfel mai bine de o sută de scrisori...

EXILUL ȘI CALĂTORIILE

Napoleon declarase cândva că va considera ca dușman personal pe acel care va vizita salonul d-nei Récamier. Deci împăratul nu dezarmase în fața *Julietei*. Acum o pândea exilul.

Exilul era pedeapsa rezervată prietenilor doamnei de Staël. Primul exilat fu *Montmorency* și în curând îi urmă doamna Récamier. Acestea se petreceau în 1810. Ea plecă la *Chalons-sur-Marne* însoțită de tânăra *Amelia Cyvoct* o nepoată a lui Récamier pe care acesta o adoptase.

Deaci plecă la *Lyon* unde era așteptată de familia soțului său, iar în 1813 în Italia împreună cu nepoata sa și o camaristă. *Domnul de Montmorency* o însoți până la *Chambery*. Ea ajunse la *Roma* în săptămâna patimilor.

Prin *Iulie* veni aci și *Ballanche*, pe care o dragoste tainică îl lega de *Julietei* încă din *Lyon*.

În acest timp evenimentele în Franța se precipitau. Parisul capitulă în fața adversarilor. La 20 *Aprilie*, *Napoleon* abdică, iar în ziua de 3 *Mai*, *Ludovic XVIII* își făcu intrarea în Paris în uralele burgheziei. *Contele Artois* luă frânela guvernului.

Printre primele acte ale guvernului fu și autorizația dată exilaților de a se reîntoarce la Paris.

CONSTANT ȘI BALLANCHE

Franța își cumpărase libertatea, sacrificând dominația ei asupra lumii. Ea câștiga în libertate ceace pierdea din putere.

La această epocă d-na Récamier e din nou foarte auturată; ea triumfă iarăși. Salonul său număra acum întreaga elită a Franței și a Europei. În afară de obișnuții *Bernadotte*, *Camille Jordan*, *ducesa de Lynes*, *d-na de Staël*, mai frecventau salonul său: *Wellington*, *Macdonald*, etc.

Din rândul lor se desprinde însă un personaj care joacă în această epocă un rol însemnat în viața intimă a doamnei Récamier: *Benjamin Constant*.

Fostul amant al doamnei de Staël devine un fervent adorator al *Julietei Récamier*.

Doamna Récamier deși împărtășea sentimentele lui *Constant* totuși nu-i menajează. Ea refuză să vie la întâlniri și nu-i acordă prea mare atenție. *Benjamin Constant* insistă prin scrisori lungi.

Însfârșit doamna Récamier cedează; dar numai pentru puțin timp.

Acesta avea acum un puternic rival în persoana contelui de *Forbin*. *Contele* pune la cale intrigi pe cari le țese atât de abil încât îl umplu de mânie pe bietul *Constant*.

Ca un scos din minți se aruncă acum *Benjamin Constant* din nou în politică. El sprijină reîntoarcerea lui *Napoleon* după ce cu o săptămână mai înainte îl critica violent în ziarele pariziene.

La 1 *Martie 1815* *Napoleon* cobori în golful *Juan*, întovărit de 900 de oameni, iar la 20 *Martie* se instalează la *Tuileries*.

Napoleon căuta un punct de sprijin în burghezia liberală; el chemă pe *Benjamin Constant* care intră în consiliul de stat devenind colaboratorul principal al actelor lui *Bonaparte*.

Era o lovitură de teatru; convertirea bruscă a lui *Constant* surprinse tot atât de mult ca și întoarcerea lui *Napoleon*. Gestul său fu aspru criticat de toți prietenii de mai înainte, cari nu găseau cuvinte de ajuns de aspre pentru a-i califica gestul.

Evenimentele luară însă curând o întorsătură neplăcută pentru *Constant*. Împăratul invins trebui să abdică a doua oară în *Iunie* iar la începutul lui *Iulie* armatele aliate intrau în Paris. *Benjamin Constant* fu nevoit să fugă din Franța.

Printre ofițerii armatelor aliate care pătrunseră în Paris, se afla și prințul *August*. D-na Récamier îl revăzu nu fără oarecare emoție; dar numai atât. Sentimentele de afecțiune ale *Julietei* erau acum îndreptate spre filosoful obscur al acelei vremi, *Ballanche*. Acesta vine în 1815 la Paris și prin doamna Récamier e introdus în cercurile înaltei societăți

franceze. El venea să ție locul prietenilor cari o părăsiseră. Montmorency era în Spania. Constant plecase în Anglia și acum locuia la Londra; d-na de Staël era în Italia de unde se va întoarce câteva luni mai târziu.

Ballanche rămase amantul timid și sfătuitorul doamnei Récamier timp de trei-sprezece ani.

CHATEAUBRIAND

În cursul anului 1818 porțile salonului doamnei Récamier făcură loc unui nou personaj: *Chateaubriand*. Și după puțin timp și porțile inimii sale făcură loc autorului „*Geniului Creștinismului*”.

Chateaubriand nu era nici la primul roman de dragoste nici la prima aventură. El se căsătorise în 1792 cu o orfană bogată: *Celesta Buisson de la Vigne*; în curând însă trece în brațele doamnei de Beaumont și după câțiva timp cade în mrejele marchizei de Custine. Ultima sa aventură o are cu ducesa de Duras; legătura cu ducesa nu era complet ruptă atunci când Chateaubriand întâlnește pe Julieta Récamier în casa doamnei de Staël.

În câteva luni el o subjugă și o sus-trase amicilor și inimilor.

La această epocă Chateaubriand care avea vârsta de 50 ani, era deja consacrat pe tărâmul literar. Dar succesele literare și dragostea nu-l mulțumeau. Către începutul iernii el pleacă la Berlin unde e numit ambasador. Promisese că se va reîntoarce curând dar odată plecat uită promisiunea.

În 1821 demisionează, dar în anul următor e numit ministru la Londra.

În absența lui Chateaubriand, cel ce-i ia locul în inima Julietei e Jean Jacques Ampère. Pasiunea acestuia culminează în 1822. Doamna Récamier însă ascultă cu mult sângerăce declarațiile tot mai înflăcărate ale tânărului sau amant (care nu era singurul).

CALATORIA ÎN ITALIA

În 1823 doamna Récamier își părăsește pe neașteptate prietenii, plecând în Italia. Cauza acestei plecări brusce era *Chateaubriand* care încă o făcea să sufere.

Acesta nu rămăsese fidel „ultimei sale inspirații”; peste puțin timp ajunseră la urechea doamnei Récamier știri despre noile aventuri ale sale. Se șopteau și numiri. Doamna Récamier atinsă în demnitatea sa se hotărî să părăsească Parisul.

În Italia regăsi ea pe ducele de Laval și ducesa de Devonshire.

Roma își schimbase înfățișarea; papa Pius al VII-lea captivul dela Fontainebleau murise în 1823. Locul său îl luase austerul papă Leon XII.

Pe la mijlocul anului 1824, d-na Récamier se stabilește la Neapole împreună cu „trupa” compusă din nepoata sa, Ballanche și Ampère. Julieta fu aci oaspetele familiei Lefebvre, o familie bogată din Franța care-i oferi o largă ospitalitate. Aci rămase ea până în Decembrie când „caravana” luă din nou drumul Romei. De astă dată se întorceau mai puțini la număr. Lipsa Ampère, care între timp se întorsese la Paris, fiind numit profesor de literatură.

Doamna Récamier locuia la Roma împreună cu Ballanche și d-ra Cyvoct. Ei rămăseră aci până în 1825 când logodna

d-rei Cyvoct cu Charles Lenormant îi determină să se întoarcă la Paris.

Chateaubriand se întorsese; depărta-rea stersese supărarea Julietei astfel încât el deveni în curând iar amantul doamnei Récamier.

Julieta Récamier stătu toată toamna în țară. În Octombrie se reîntorse la Paris reluându-și recepțiile. Situația lui Récamier se schimbaseră: bancherul, cu toată vârsta înaintată se arăta foarte activ și averea sa creștea iar.

Doamna Récamier locuia în apartament luxos; prietenii erau nelipsiți. Mai veneau încă și criticul Delcruze, d. de Castellane, ducesa de Raguse, Ampère și alții.

Invitații făceau muzică, discutau politică și ascultau literatură. Chateaubriand, Ampère și Delphine Gay, citeau lucrări originale iar Talma declama versuri.

Prezența lui Chateaubriand în mijlocul lor dădea reuniunilor un caracter de festivitate și de originalitate. Prezența sa însă nu fu de lungă durată; căci fluctuațiile politice îl siliră să plece la Roma. Aci primi postul de ambasador, post care-i dădu o mare influență în cercurile politice italiene.

Abea în 1829 se întorse în Franța. Întoarcerea sa aduse din nou veselie în salonul d-nei Récamier.

În onoarea lui Chateaubriand, doamna Récamier organiză o recepție cu care ocazie el ceta opera sa inedită „*Moise*”. Solemnitatea acestei lecturi a genialului scriitor reuși tot ce avea Franța mai glorioasă și mai plină de farmec.

Chateaubriand însă nu era fericit nici în literatură nici în politică. Alcătuirea ministerului Polignac avu consecințe asupra sa ca și asupra celorlalți amici ai doamnei Récamier. Carol X încredința prințului Polignac președinția consiliului și portofoliul externelor. Acest fapt avu ca urmare demisionarea lui Chateaubriand din corul diplomatic. Lenormant de asemenea avu de suferit de pe urma înșurătorii acestui guvern, căci i se luară funcțiile politice și trebui să accepte postul de „conservator al monumentelor de artă ale palatelor regale”.

Salonul doamnei Récamier se îmbogăți în 1830 cu un nou personaj: *Edgar Quinet*.

În această vreme evenimentele politice se precipită iar. La 25 Iulie, Carol X semna faimoasele ordonanțe: a doua zi, ziarele se coalizau împotriva sa; a treia zi izbucniră lupte de stradă. La 28 se instala la primărie guvernul provizor al lui Laffayette, iar în ziua următoare Marmont părăsea Parisul.

Chateaubriand plecase cu doamna Récamier la Dieppe. Auzind vestea, se reîntorsese în grabă. Poporul îl purtă în triumf și el avea toate șansele de a deveni ministru și președinte de consiliu.

Evenimentele însă își acceleră viteza fără ca Chateaubriand să contribuie la desfășurarea lor. Ducele de Orleans fusese numit locotenent regal. Carol X plecă în exil; charta fu revizuită. În ziua de 9 August Ludovic Filip fu proclamat rege al francezilor.

Cu toate că Chateaubriand se declarase dușman al noului regim, noul guvern îi adresă oferte tentante; Chateaubriand însă le refuză.

El își vându mobilele și tot ce avea și plecă în Elveția propunând doamnei Récamier să-l însoțească. Julieta rămăsese văduvă și puțin timp după aceea pier-

du pe tatăl său. Ea primi propunerea lui Chateaubriand și plecă împreună.

În Septembrie însă se întoarseră la Paris.

În 1831 un nou venit intra în salonul doamnei Récamier; *Honoré de Balzac*, iar puțin timp mai târziu alții îl urma-
ră. Printre ei se afla *Gustav Dromineau* — nume necunoscut astăzi, dar care atunci era foarte la modă, datorită roman-
nelor sale, neo-creștine; *Elisa Mercœur* care la 18 ani publicase prima serie de poezii pe cari Lamartine le admira fără rezerve; *ducele de Noailles*.

Doamna Récamier era foarte atentă față de noii săi prieteni; afecțiunea sa însă era concentrată tot în jurul persoanei lui Chateaubriand.

SFÂRȘITUL

În 1835 sănătatea doamnei Récamier — care atinsese vârsta de 58 de ani — începu să cam lase de dorit; vederile slăbiră, părul albi complet iar fața nu mai trăda decât vagi urme ale unei frumuseți trecute.

Chateaubriand avea la această epocă 67 de ani. Inima sa însă rămase cu mulți ani mai tânără; el continuă să-și scrie memoriile sub influența aceleia pe care o numea *Beatrix* și care avea să-și aibă locul de onoare în această lucrare.

D-na Récamier continua să-și câștige noi prietenii: Charles Brifaut, timidul Ozoum și Alexis de Toqueville. Ea însă rămase fidelă vechilor săi prieteni.

În 1845 avu loc în salonul doamnei Récamier lectura unor fragmente din memoriile lui Chateaubriand.

În 1836, acesta publică traducerea *Paradisului pierdut*. Prietenii săi voiau să constituie o societate pe acțiuni pentru editarea *Memoriilor* și să-i asigure liniștea zilelor din urmă. Societatea se formă în Iulie 1836; Chateaubriand primi 250 mii franci și promisiunea unei pensii viagere. El puse însă condițiunea ca memoriile sa nu fie publicate cât timp va trăi el.

În vara anului 1838, doamna Récamier, care continua să fie suferindă se stabilă la Chatebay într-un apartament pe care îl punea la dispoziție baronul Pasquier. Ea continuă să ducă o viață retrasă și nu eșea decât arareori. Principala ei plăcere era de a organiza lecturi cari adunau la oaltă pe toți amicii ei. Cel mai asiduu frecventator din acea vreme e *Sainte-Beuve* care-și citește aci fragmente din *Port-Royal*.

În vara anului 1840, d-na Récamier organiză o serată în folosul sinistraților din Lyon. Cu această ocazie reputată una din ultimile sale succese. Curând ea-și perde vederea și nu și-o recapătă decât pentru puțin timp, grație celebrului doctor Lerebours.

Cât despre Chateaubriand, el apar-
tinea pentru ultima oară în public cu ocazia
alegerii lui Ballanche la Academie.

El nu mai putea să scrie și se mișca cu foarte mare greutate.

El muri în Iulie 1848, înconjurat de d-na Récamier și ceilalți prieteni. Funerariile avură loc la 8 Iulie.

Puțin timp după aceasta, muri și d-na Récamier. Ea fu înmormântată în cimitirul din Montmartre, sub o piatră cu o inscripție simplă:

„Aci odihnește Jeanne-Françoise-Ade-
laide-Julie Récamier, născută Bernard”

(Edition Payot — 1928)